

Χώρας

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE **36**

ΕΤΟΣ
YEAR **2023**

ISSN: 1109-5008
e-ISSN: 2944-9847

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ

<http://www.aeihoros.gr>

e-mail: aeihoros@uth.gr

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού

Layout: Παναγιώτης Μανέτος

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

Γουργιώτης Ανέστης, Λεοντούδης Γρηγόρης, Λιούμης Δημήτρης	5
Μεθοδολογική προσέγγιση αξιολόγησης των κατευθύνσεων για τη διαχείριση του τοπίου στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια της περιόδου 2017-2021	
Στεφανή Φωτεινή, Τσιλιμίγκας Γεώργιος	42
Το τοπίο στον χωροταξικό σχεδιασμό: κριτική αξιολόγηση της αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων του νησιωτικού ελληνικού χώρου στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό	
Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος	63
Το ζήτημα της ενσωμάτωσης της πολιτικής για την ενέργεια στην πολιτική αστικών αναπλάσεων στην Ελλάδα	
Αντωνοπούλου Αγγελική	86
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιων αστικών τόπων: μελέτη περίπτωσης: η παράκτια Ελευσίνα	

Μεθοδολογική προσέγγιση αξιολόγησης των κατευθύνσεων για τη διαχείριση του τοπίου στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια της περιόδου 2017-2021

Γουργιώτης Ανέστης

Επίκουρος Καθηγητής Χωρικού Σχεδιασμού ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λεοντούδης Γρηγόρης

ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λιούμης Δημήτρης

ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Το τοπίο αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως ένα σημαντικό στοιχείο ταυτότητας, ποιότητας της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, αλλά και της οικονομικής ανάπτυξης.

Οι περισσότερες χώρες επιλέγουν την ενσωμάτωση του τοπίου στον χωροταξικό σχεδιασμό για να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα τον μετασχηματισμό του τοπίου, και έτσι διαπιστώνεται η σημασία του τοπίου ως «ρυθμιστή» του χώρου.

Αντίστοιχη λογική ακολούθησε και η Ελλάδα, με αποτέλεσμα η πολιτική τοπίου να υιοθετηθεί από τον χωροταξικό σχεδιασμό περιφερειακού επιπέδου, μέσα δηλαδή από τα προσφάτως θεσμοθετημένα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια.

Η παρούσα εργασία κάνει σύντομη εννοιολογική επισκόπηση για το τοπίο και παρουσίαση της εξέλιξης της πολιτικής του τοπίου στην Ελλάδα, προτείνει μια μεθοδολογία για την αξιολόγηση της διαχείρισης του τοπίου —όπως αυτή προβλέπεται μέσα από τα νέα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (2017-2021)—, και διερευνά ως μελέτη περίπτωσης τις πιέσεις που δέχεται το τοπίο από άλλες δραστηριότητες που ορίζει το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Λέξεις κλειδιά

Τοπίο, Χωροταξία, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου, Περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια.

Methodological evaluation approach for landscape management in the Regional Spatial Frameworks of the period 2017-2021

Abstract

Landscape is increasingly recognized as an important element of identity, quality of people's daily lives and economic development.

Most countries choose to integrate the landscape into spatial planning in order to manage more effectively the transformation of the landscape, and thus the importance of landscape as a "regulator" of space is realized.

A similar logic was followed by Greece, with the result that the landscape policy was adopted by the spatial planning at regional level, through the recently institutionalized Regional Spatial Frameworks.

The present work provides a brief conceptual overview of the landscape and a presentation of the evolution of landscape policy in Greece, proposes a methodology for evaluating the landscape policy as provided through the new Regional Spatial Frameworks (2017-2021), and explores, as a case study, the landscape that is under pressure from other activities as those are defined by the Regional Spatial Planning Framework of Eastern Macedonia and Thrace.

Keywords

Landscape, Spatial planning, European Landscape Convention, Regional spatial planning frameworks.

1. Εισαγωγή

Το τοπίο ήδη από την εμφάνισή του ως έννοια τον 15ο αιώνα είχε συνδεθεί με τη χωροταξία. Παρά τη σύνδεση όμως αυτή, για πολλούς αιώνες αντιπροσωπευόταν κυρίως από την κηποτεχνία και τις εικαστικές τέχνες. Με την εξέλιξη του ωστόσο, επαναπροσδιορίστηκε μέσα από τον χωροταξικό σχεδιασμό, ανακτώντας έτσι την αρχική του σημασία (Luginbühl, 2020).

Σημείο αναφοράς για το τοπίο αποτέλεσε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (ΕΣΤ), μιας και το τοπίο, ως απαραίτητο συστατικό του χωροταξικού σχεδιασμού, θέτει όρους για τη διαχείριση–βελτίωση της ποιότητας του καθημερινού τοπίου των λαών της Ευρώπης. Παράλληλα, η ΕΣΤ καθιέρωσε μηχανισμούς κοινωνικής διαμεσολάβησης μέσω των μεθόδων της συμμετοχής των πολιτών, ενώ σταδιακά επιβλήθηκε στις ευρωπαϊκές —και όχι μόνο— χώρες ως εργαλείο για την αρωγή των τοπικών κοινοτήτων στις δράσεις τους για τη βελτίωση της ποιότητας διαβίωσής τους.

Το τοπίο τον 21ο αιώνα αποτελεί για τις ανεπτυγμένες χώρες κοινωνικό ζήτημα, αποτελώντας συχνά ρυθμιστή των κατευθύνσεων του χωροταξικού σχεδιασμού, και απολαμβάνει πρωτοφανή επιτυχία στις περισσότερες χώρες, καθώς σήμερα οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες διαθέτουν πολιτική τοπίου που καλύπτουν σχεδόν το σύνολο του εθνικού τους χώρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Γαλλία, όπου μόνο το 10% του εθνικού της χώρου δεν διαθέτει πολιτική τοπίου (Luginbühl, 2020).

Η ενσωμάτωση στις περισσότερες χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) της διάστασης του τοπίου στον χωροταξικό σχεδιασμό αποτελεί πλεονέκτημα, μιας και ο χωροταξικός σχεδιασμός μπορεί να διαχειριστεί την εξέλιξη και τους μετασχηματισμούς του τοπίου. Το γεγονός αυτό αυξάνει τη σημασία που έχει για το τοπίο ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού, και το τοπίο έτσι αναγνωρίζεται ως ανεκτίμητος πόρος ανάπτυξης σε πολλούς τομείς, όπως μεταξύ άλλων στον τουρισμό.

Παράλληλα, το τοπίο αναγνωρίζεται πλέον από τις δημόσιες αρχές ως σημαντικό στοιχείο ταυτότητας και ποιότητας της καθημερινής ζωής των ανθρώπων αλλά ακόμη και της οικονομικής ανάπτυξης. Η μεγάλη ποικιλία των τοπίων μιας περιφέρειας μπορεί ν' αποτελέσει στοιχείο τουριστικής και οικιστικής ελκυστικότητας αλλά και ανάπτυξης των προϊόντων που περιλαμβάνουν πιστοποίηση γεωγραφικής προέλευσης (Vollet & Guérin, 2005). Διαπιστώνεται, επομένως, η σημασία του τοπίου ως «ρυθμιστή» του χώρου.

Η πολιτική τοπίου στην Ελλάδα σήμερα υιοθετεί και αυτή τη λογική του χωροταξικού σχεδιασμού, και το τοπίο ενσωματώνεται στον χωροταξικό σχεδιασμό περιφερειακού επιπέδου, ο οποίος αποτελεί καθοριστική δομή για την ανάπτυξη της οικονομίας.

Η παρούσα εργασία κάνει σύντομη εννοιολογική επισκόπηση για το τοπίο, παρουσιάζει την εξέλιξη της πολιτικής του τοπίου στην Ελλάδα και στη συνέχεια εστιάζεται σε μια μεθοδολογία μέσω της οποίας αξιολογείται η πολιτική διαχείρισης του τοπίου, όπως αυτή προβλέπεται μέσα από τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΧΠ). Η μεθοδολογία αυτή επιτρέπει την ανάλυση των κατευθύνσεων του τοπίου για κάθε ΠΧΠ ξεχωριστά. Καταγράφει τα τοπία στο σύνολό τους, όπως

αυτά εντοπίζονται μέσα στα ΠΧΠ αλλά και τις κατευθύνσεις που τα αφορούν, ενώ οι κατευθύνσεις αυτές εξετάζονται βάσει του βαθμού δεσμευτικότητας, σαφήνειας και εφαρμοσιμότητάς τους.

Τα πορίσματα της ανάλυσης αυτής, τα οποία αποτυπώνονται και σε τέσσερις χωροπληθείς χάρτες που απεικονίζουν τον Δείκτη Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (ΔΣΚ), τον βαθμό σαφήνειας, την εξειδίκευση σε ΟΤΑ και τον βαθμό δεσμευτικής πυκνότητας, προσδιορίζουν το προφίλ του τοπίου για κάθε Περιφέρεια, την πολιτική δηλαδή που ακολουθείται για το τοπίο.

Τέλος, αναλύεται η δυναμική του τοπίου σε σχέση με άλλες δραστηριότητες, με μελέτη περίπτωσης την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Εξετάζονται, δηλαδή, οι πιέσεις που δέχεται το τοπίο στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης από άλλες δραστηριότητες (ΑΠΕ, τουρισμός κ.λπ.), όπως αυτές προβλέπονται μέσα από το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της ίδιας Περιφέρειας. Η ανάλυση αυτή, όπως προκύπτει και από την χαρτογραφική απεικόνιση, επιτρέπει τον εντοπισμό των απειλών και των συγκρούσεων που δέχεται το τοπίο, με σκοπό την πρόταση κατάλληλων μέτρων διαχείρισης.

Η παραπάνω μεθοδολογία επιτρέπει αφενός τον εντοπισμό των κινδύνων-πιέσεων για το τοπίο και αφετέρου την αξιολόγηση της εφαρμογής των κατευθύνσεων του τοπίου για κάθε Περιφέρεια, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα της βελτίωσης και επικαιροποίησής τους.

2. Εννοιολογική προσέγγιση για το τοπίο

Η έννοια του τοπίου εμφανίζεται ήδη από τη Ρωμαϊκή εποχή, όταν οι Ρωμαίοι προχωρούσαν στον χωροταξικό σχεδιασμό των ευρωπαϊκών εδαφών που είχαν κατακτήσει στην Ισπανία, με την εξυγίανση των δέλτα των ποταμών Έμπρε και Γκουανταλκιβίρ, τη δημιουργία κτηματολογίου, την κατασκευή επαύλεων και πόλεων, οδών επικοινωνίας κ.λπ. (Luginbühl, 2020).

Το 1462 η έννοια του τοπίου εμφανίζεται στις Κάτω Χώρες, τη σημερινή Ολλανδία, και ήταν ήδη από τότε συνδεδεμένο με τη χωροταξία, σε αντίθεση με τον ισχυρισμό πολλών ειδικών ότι η λέξη «τοπίο» έχει τις ρίζες της στη ζωγραφική. Η προέλευση του όρου είναι στενά συνδεδεμένη με τον σχεδιασμό των εδαφών των ολλανδικών, γερμανικών και δανικών επαρχιών της Φρισίας: την εποχή εκείνη οι αγρότες στις ακτές της Βόρειας Θάλασσας έχτισαν τα λεγόμενα *terpen*, δηλαδή γήινα αναχώματα που σκοπό είχαν την αποτροπή των μεγάλων παλιρροιών και τη σχετική απομόνωση των κατοίκων από τους άρχοντες, που τους επιβάρυναν με διάφορους δασμούς και φόρους. Πρόκειται, επομένως, πράγματι για ζήτημα χωροταξικού σχεδιασμού, το οποίο στη συνέχεια συνεχίστηκε με την κατασκευή των πόλντερ, ελλείψει του όρου τοπίο (*lantscap* στα φλαμανδικά) (Luginbühl, 2020).

Ωστόσο, τα μεγαλύτερα έργα χωροταξικού σχεδιασμού εμφανίστηκαν αργότερα παντού στην Ευρώπη, και ιδίως από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά. Εκείνη την εποχή χώρες όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Κάτω Χώρες ξεκίνησαν προγράμματα για την ανοικοδόμηση των εδαφών τους βάσει προσεγγίσεων τοπίου. Ωστόσο, το πραγματικό σημείο καμπής ήρθε τη δεκαετία του 1970 με την εμφάνιση των ανησυχιών για το περιβάλλον, οι οποίες άλλαξαν ριζικά

την έννοια του όρου «τοπίο», διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του (Luginbühl, 2020).

Η προσέγγιση του όρου του τοπίου διαφέρει σύμφωνα με την οπτική γωνία που προσεγγίζεται, μιας και ανάλογα με το επιστημονικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό υπόβαθρο του κάθε ερευνητή το τοπίο αποκτά και διαφορετική σημασία και, επομένως, διαφορετικό ορισμό.

Το τοπίο αποτελεί προϊόν ώσμωσης μεταξύ φυσικογεωγραφικών διεργασιών και ανθρωπογενών δράσεων. Απαιτεί σύνθετη προσέγγιση, η οποία δεν εξαντλείται μόνο στην παρατήρηση, καταγραφή και ορθολογική τεκμηρίωση των στοιχείων του (Barret et al., 2000).

Ο Lozato (1996) αντιμετωπίζει το τοπίο ως το οπτικό αποτύπωμα ενός χώρου που «βασίζεται σε μια συγκεκριμένη έκταση που μπορεί να εντοπιστεί με γυμνό μάτι [...]». Ο ίδιος υπογραμμίζει αφενός τη χρονική επίσης διάσταση του τοπίου —πώς η έννοια, δηλαδή, του τοπίου εξελίσσεται στον χρόνο— και αφετέρου το τοπίο δεν έχει την ίδια ερμηνεία σε παγκόσμιο επίπεδο και, επομένως, δεν γίνεται αντιληπτό με τον ίδιο τρόπο στους διαφορετικούς πολιτισμούς (Lozato, 1996). Το τοπίο δεν είναι στατικό, αλλά μετασχηματίζεται στη διάρκεια του χρόνου σε μεγαλύτερες χρονικές περιόδους λόγω κοινωνικοοικονομικών μεταβολών συνδεδεμένων με την παραγωγική δομή, άλλα και σε μεγαλύτερες κλίμακες του χρόνου (Brunet et al., 1993).

Ο Wascher προσεγγίζει το τοπίο μέσα από την αισθητική αλλά και τη μορφολογική διάσταση του χώρου, δηλαδή ως «μια εκτεταμένη περιοχή εικόνων που παρατηρούνται από ένα συγκεκριμένο μέρος» και ως «τα φυσικά στοιχεία όπως είναι οι λόφοι, τα ποτάμια, τα δάση, ακόμα και το νερό, που ξεχωρίζουν μια περιοχή της γης από μια άλλη». Σύμφωνα με τον ίδιο, το τοπίο αποκτά και μια πολυπλοκότερη έννοια, μιας και συνθέτει «το προϊόν της αλληλεπίδρασης μεταξύ κοινωνίας και πολιτισμού, αλλά και πολιτισμού με το φυσικό περιβάλλον [...] και μέσω αυτών των σχέσεων αντικατοπτρίζονται η ιστορία μιας περιοχής, τα πολιτισμικά ή φυσικά αγαθά με έναν ιδεατό, ευδιάκριτο και μερικά μετρήσιμο τρόπο. Το τοπίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως δυναμικό σύστημα λόγω της μεταβλητής φύσης τόσο των ανθρώπινων όσο και των φυσικών διεργασιών» (Wascher, 1999). Παρόμοια προσέγγιση θεωρεί ότι το τοπίο είναι ο συνδυασμός του συναισθηματικού με το ορθολογικό (Γουργιώτης, 2020).

Από γεωγραφικής πλευράς, το τοπίο αποτελεί ορατό τμήμα του εδάφους, το οποίο συγκροτείται από υλικά και συμβολικά χαρακτηριστικά και μπορεί να γίνει αντιληπτό «με το βλέμμα» (Χατζημιχάλη, 2011). Αποτελεί επίσης «χώρο με ασαφή όρια, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος κατανοεί και διαμορφώνει ανάλογα με τις επιθυμίες, τα μέσα που διαθέτει και τις επιδιώξεις του, χωρίς να εντάσσεται σε συγκεκριμένη κλίμακα ή γεωγραφία» (Μήλιος, 2012).

Το τοπίο είναι ένας χώρος που συνδέεται με τον άνθρωπο, καθώς αυτός ζει και αλληλοεπιδρά μέσα σε αυτόν, και με το πέρασ του χρόνου έχουν διαδραματιστεί εκεί ιστορικά γεγονότα. Πολλοί είναι οι επιστήμονες που έχουν υιοθετήσει την άποψη πως «το τοπίο αποτελεί μια διευρυμένη έννοια που καθρεφτίζει το οικονομικό, αισθητικό, πολιτικό, ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον (Τερκενλή, 1996).

Διαπιστώνεται, επομένως, ένα πλήθος ορισμών, μιας και ο καθένας προσεγγίζει το τοπίο από διαφορετική οπτική γωνία, και ως εκ τούτου γίνεται αντιληπτή η δυσκολία που συναντάται για έναν γενικό ορισμό της έννοιας, αφού είναι ένας ανεξάρτητος χώρος, χωρίς συγκεκριμένα όρια, κλίμακα και γεωγραφική θέση, που ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται σύμφωνα με τις προσωπικές του εμπειρίες διαφορετικά (Τερκενλή, 1996).

Ως εκ τούτου, το τοπίο έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα, ο οποίος δεν επικεντρώνεται σε έναν συγκεκριμένο μόνο τύπο τοπίου, αλλά συνδυαστικά σε όλους (Σαπουνάκης & Σταθάκης, 2014).

Το 2000 στην Φλωρεντία της Ιταλίας υπογράφηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (ΕΣΤ), σύμφωνα με την οποία το τοπίο ορίζεται «[...] ως μια περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από το λαό της, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών ή/και ανθρωπογενών παραγόντων (άρθρο 1, παρ. α)» (Council of Europe, 2000).

Η υπογραφή της ΕΣΤ αποτέλεσε ιστορική στιγμή για τον εννοιολογικό προσδιορισμό του τοπίου, γιατί η ΕΣΤ επικυρώθηκε από την πλειοψηφία των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και στοχεύει στην εξέλιξη τόσο της θεωρίας, όσο και της εφαρμογής κοινών αρχών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000). Με τον τρόπο αυτό, 15 χρόνια αργότερα ο De Montis (2014) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μεγάλο ποσοστό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε τις αρχές και τα εργαλεία της ΕΣΤ. Το γεγονός αυτό αποτελεί ενθαρρυντικό στοιχείο και μπορεί να οδηγήσει στην προοπτική ενός ευρωπαϊκού μοντέλου για τον σχεδιασμό του τοπίου (European model of landscape planning) (Κυγελου & Gourgiotis, 2019).

Ο De Montis (2014) διαπιστώνει επίσης ότι η ΕΣΤ επιτρέπει τη μετάβαση προς τη χωρική και περιβαλλοντική προοπτική της έννοιας του τοπίου και των σχετικών ενεργειών προστασίας, διαχείρισης και προγραμματισμού του (Κυγελου & Gourgiotis, 2019).

Επιπλέον, η Déjeant-Pons (2006) υποστηρίζει ότι η σύνδεση του τοπίου με τον χωροταξικό σχεδιασμό αποτέλεσε προτεραιότητα και θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική για την επίτευξη της αειφορίας και της υιοθέτησής της σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, σύμφωνα με την Kidd (2013), η προσέγγιση του τοπίου και του χωροταξικού σχεδιασμού συγκλίνουν στον «ολοκληρωμένο σχεδιασμό» (integrative planning), σύγκλιση που δίνει καλύτερη προοπτική εξέλιξης με πρόσημο βιώσιμης ανάπτυξης (Κυγελου & Gourgiotis, 2019).

3. Καλές πρακτικές από την διεθνή εμπειρία

Η υποστήριξη της πολιτικής του τοπίου απαιτεί, πέρα από πράξεις νομοθετικού ή νομικού χαρακτήρα, και κάποιους μηχανισμούς οι οποίοι θα υποστηρίζουν τα χωροταξικά εργαλεία με στοιχεία, δεδομένα και αναλύσεις. Με την ανάπτυξη τέτοιων μηχανισμών, η πολιτική τοπίου που θα εκφράζεται μέσα από τα χωροταξικά πλαίσια (ΕΧΠ, ΠΧΠ ή ΤΧΣ) δεν θα εξαρτάται από την υποκειμενική άποψη του κάθε μελετητή, αλλά από την υφιστάμενη κατάσταση και τις απαραίτητες αναλύσεις (Γουργιώτης, 2020).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Γαλλία, η οποία από τις αρχές της δεκαετίας του '90 είχε μηχανισμούς διαχείρισης του τοπίου, όπως είναι το Εθνικό Παρατηρητήριο Φωτογραφίας Τοπίου (Observatoire Photographique National du Paysage – OPNP), που βασίζεται στην αρχή τακτικών επαναλαμβανόμενων ανά τακτά χρονικά διαστήματα φωτογραφήσεων με στόχο την ανάλυση των παραγόντων του μετασχηματισμού του χώρου για να προσανατολιστεί ευνοϊκά η εξέλιξη του τοπίου. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, εκτός από το Εθνικό Παρατηρητήριο Φωτογραφίας ιδρύθηκαν και τοπικά φωτογραφικά παρατηρητήρια τοπίου από τις τοπικές αρχές (Observatoire Photographique du Paysage – OPP) (Γουργιώτης, 2020).

Την ίδια περίοδο τίθενται σε εφαρμογή οι άτλαντες τοπίου, οι οποίοι αφορούν την αναγνώριση και περιγραφή του τοπίου. Οι άτλαντες τοπίου εντοπίζουν και αναλύουν τα μοναδικά χαρακτηριστικά κάθε τοπίου σε μια περιοχή με τρεις μεθόδους: ταυτοποίηση, χαρακτηρισμό και τήρηση των κατάλληλων προϋποθέσεων για κάθε περίπτωση (Politique des Paysages, 2021), ενώ αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη θέσπιση των στόχων για τη διαχείριση του τοπίου (Atlas de paysages, 2015).

Η υλοποίηση του Εθνικού Φωτογραφικού Παρατηρητηρίου Τοπίου έχει στόχο τη δημιουργία συλλογής φωτογραφικών σειρών για την ανάλυση των μηχανισμών και των παραγόντων που μετασχηματίζουν το τοπίο κάθε περιοχής, αλλά και των αιτιών που οδήγησαν στον μετασχηματισμό του.

Η απονομή, επίσης, του Εθνικού Βραβείου Τοπίου —που αποτελεί θεσμό του Συμβουλίου της Ευρώπης και προβλέπεται από τη ΣΤΕ— γίνεται κάθε δύο χρόνια και στοχεύει στην προώθηση καινοτόμων προσεγγίσεων για τη διαχείριση του τοπίου (Politique des Paysages, 2021).

Επιπροσθέτως, για την ευαισθητοποίηση αλλά και την εκπαίδευση σε θέματα διαχείρισης τοπίου εντάσσεται η εκπαίδευση του τοπίου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τον θεσμό του École supérieure de paysage, ενώ σε επιχειρησιακό επίπεδο η «Πολιτική 1% τοπίο και ανάπτυξη» έχει γνώμονα τη βελτίωση και ορθολογική διαχείριση του τοπίου με σκοπό την αναβάθμισή του μέσω της τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης (Politique des Paysages, 2021).

Ένα άλλο εργαλείο για το τοπίο στη Γαλλία αποτελεί η Χάρτα Τοπίου, η οποία είναι ένας μηχανισμός διαβούλευσης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων της εκάστοτε περιοχής, που στοχεύει σε συμφωνία σχετικά με την προώθηση των δράσεων και των στρατηγικών για τη διαχείριση του τοπίου στην περιοχή. Η Χάρτα για το Τοπίο συμβάλλει στον συμβιβασμό

ανταγωνιστικών συμφερόντων και ως εργαλείο χωρικού σχεδιασμού μπορεί να επιτύχει έναν απαραίτητο «συμβιβασμό» μεταξύ αντίθετων μέχρι σήμερα στόχων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υλοποίησης και εφαρμογής Χάρτας Τοπίου σε τοπικό επίπεδο αποτελεί η Χάρτα του Finistère στη Γαλλία («Charte départementale des éoliennes du Finistère»), η οποία είναι προσανατολισμένη στη χωροθέτηση ανεμογεννητριών στην ομώνυμη περιοχή (Γουργιώτης, 2020).

Η Ισπανία, επίσης, διαθέτει ένα από τα πιο γνωστά παρατηρητήρια τοπίου, το «Παρατηρητήριο Τοπίου της Καταλονίας», το οποίο αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της κυβέρνησης της Καταλονίας και γενικότερα της τοπικής κοινωνίας σε θέματα τοπίου. Το Παρατηρητήριο ανταποκρίνεται στην ανάγκη μελέτης του τοπίου, την ανάπτυξη προτάσεων αλλά και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας (Γουργιώτης, 2020).

Η Σουηδία αποτελεί εξίσου αξιόλογο παράδειγμα παρατηρητηρίου τοπίου. Μέσω της παρακολούθησης της περιβαλλοντικής κατάστασης από τη Σουηδική Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος (Swedish Environmental Protection Agency), συγκεντρώνει μετρήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο από την Εθνική Απογραφή Τοπίων της Σουηδίας (National Inventory of Landscapes in Sweden – NILS) (Γουργιώτης, 2020). Επίσης, ο θεσμός του «Φόρουμ για το Τοπίο», που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια στη Σουηδία, αποτελεί μια πλατφόρμα συζήτησης, διαλόγου και συνεργασίας για την επίτευξη της βιώσιμης ποικιλομορφίας του τοπίου, αποτελώντας έτσι έναν τόπο συνάντησης καινοτόμων ιδεών για τη διαχείριση του τοπίου (Council of Europe, 2020).

Ένας άλλος μηχανισμός υποστήριξης αποτελεί το «Ταμείο για τη στήριξη των δράσεων και ενεργειών που αφορούν το Τοπίο». Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην Ελβετία το 1991 ως Ελβετικό Ταμείο για το Τοπίο (Fond Suisse pour le Paysage, c2022), και στη συνέχεια πολλές χώρες υιοθέτησαν την ιδέα αυτή με τη συνδρομή του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το Ταμείο παρέχει οικονομικά κίνητρα για εθελοντική, ατομική πρωτοβουλία, προκειμένου να προωθήσει τη διαφύλαξη ή την αποκατάσταση τοπίων και παραδοσιακών φυσικών ή πολιτιστικών χώρων. Μέσω των χρηματοδοτικών συνεισφορών του παρέχει οικονομική βοήθεια και δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας. Οι ενισχύσεις αυτές συχνά ενθαρρύνουν τους επενδυτές να συμβάλλουν πιο δυναμικά στην ανάπτυξη της περιοχής, ενώ πολλά από τα έργα χρησιμεύουν ως πρότυπα για τα επόμενα (Γουργιώτης, 2020).

Όλες οι δομές που αναφέρθηκαν ενδεικτικά παραπάνω, υλοποιούνται για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και τις πιέσεις, οι οποίες συχνά αποτελούν και απειλή για το τοπίο. Γι' αυτό πολλές χώρες υιοθετούν δομές, όπως είναι το Παρατηρητήριο, ο Άτλας, η Χάρτα τοπίου κ.λπ., ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στη διαχείριση του τοπίου. Οι δομές αυτές επιτρέπουν την έγκαιρη αντιμετώπιση των πιέσεων στο τοπίο, τη δημόσια διαβούλευση, ενώ δημιουργούν ταυτόχρονα και καινοτόμες μεθόδους για τη διαχείρισή του.

4. Διαχρονική εξέλιξη του τοπίου στην Ελλάδα

4.1 Η εξέλιξη της θεώρησης του τοπίου στην Ελλάδα

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντική ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά, καθώς και από πλούσια αλλά και πολλά απειλούμενα οικοσυστήματα. Η φυσική και η ανθρωπογενής κληρονομιά δημιουργούν ιδιαίτερης αξίας χώρους και σημαντικής ποικιλίας τοπία. Η μετάλλαξη του ελληνικού τοπίου άρχισε με έντονο τρόπο κυρίως μετά τις δεκαετίες του '60 και του '70, την περίοδο της έντονης οικοδόμησης και της οικιστικής μεγέθυνσης. Οι μεταβολές συχνά συνέβαλαν στην υποβάθμιση του τοπίου (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2011).

Η εξέλιξη στη διαμόρφωση του ελληνικού χώρου, αν και κατά περιπτώσεις διατηρεί ορισμένες συνέχειες, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διασφαλίζει συνολικά χωρικούς μετασχηματισμούς που συντελούνται ακολουθώντας βιώσιμες διαδικασίες. Αποτέλεσμα αυτής της «ταχύρρυθμης» μεταβολής του τοπίου, ήταν η —σε πολλές περιπτώσεις— εξάλειψη της ιστορικότητας του ελληνικού τοπίου και ταυτόχρονα η εκ νέου επινόησή του στη βάση των σύγχρονων κοινωνικών πρακτικών. Μπροστά σε αυτή τη ριζική μεταμόρφωση του τοπίου τα τελευταία πενήντα χρόνια, που συχνά αφαιρεί την ταυτότητα και τις μνήμες του, και δεδομένου ότι οι σύγχρονες τάσεις διαμόρφωσης δεν αρθρώνουν μια διακριτή ταυτότητα, το ελληνικό τοπίο μοιάζει να προσδιορίζεται κυρίως από την έλλειψη ιστορικών δεσμών, τις διαρκείς μεταλλάξεις και την ικανότητά του όχι μόνο να καταστρέφει, αλλά και να δημιουργεί καινοτόμα σχήματα σε μια χαοτική ad hoc λογική (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2011).

Η προστασία ορισμένων τοπίων, κυρίως ιστορικού ή αισθητικού ενδιαφέροντος, ενσωματώνεται στο ελληνικό δίκαιο ήδη από την δεκαετία του '50, ωστόσο η έλλειψη συγκεκριμένου πλαισίου σχεδιασμού και εφαρμογής δεν διασφάλισε με συστηματικό και συνεπή στη διάρκεια του χρόνου τρόπο την άρτια διαχείρισή του. Ως αποτέλεσμα, «αυθόρμητοι» χωρικοί μετασχηματισμοί έχουν οδηγήσει στην περιβαλλοντική, αισθητική και παραγωγική υποβάθμιση πολλών τοπίων.

Όπως προαναφέρθηκε, η προστασία των τοπίων συναντάται στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο από την δεκαετία του '50. Το 1950 ο Ν. 1469/1950 αποτελεί το πρώτο νομοθέτημα που αναγνωρίζει τη σημαντικότητα του τοπίου και κάνει τις πρώτες προσπάθειες για την προστασία του. Σύμφωνα με αυτόν, προτείνεται η οριοθέτηση περιοχών ως Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ), για τα οποία προβλέπει καθεστώς προστασίας λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις του Αρχαιολογικού Κώδικα (Ν. 1469/1950 (Α169) άρ. 1 και ΚΝ 5351/1932). Ο νόμος δεν ορίζει αντικειμενικά κριτήρια επιλογής των ΤΙΦΚ ούτε κατηγοριοποίηση και ειδίκευση της προστασίας τους. Η έλλειψη τέτοιων κριτηρίων είχε αποτέλεσμα η οριοθέτησή τους να αποτελεί υποκειμενική διαδικασία, μεθοδολογικά μη επαρκώς τεκμηριωμένη (Βλαντού, 2010). Η διαδικασία αυτή της οριοθέτησης-χαρακτηρισμού μεταφέρθηκε το 1984 στο τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, κυρίως λόγω της άποψης ότι το περιβάλλον —φυσικό και πολιτιστικό— συνιστά ενιαίο έννομο αγαθό, εκφάνσεις του οποίου αποτελούν οι εν λόγω τόποι. (Γουργιώτης, 2014). Αυτή η μεταφορά αρμοδιότητας δίνει

ένα πρώτο σημάδι της αναγνώρισης τόσο του περιβάλλοντος όσο και του τοπίου ως μέρος αυτού.

Ακολουθούν τα ΝΔ 8/1969 και 996/1971, τα οποία υιοθετούν δύο νέες κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών: α) Τα «αισθητικά δάση», δάση «αναψυχής, υγείας και περιπάτου ή τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» με ενδιαφέρον από άποψη αισθητική, υγιεινή και τουριστική και β) Τα «διατηρητέα μνημεία της φύσεως», εκτάσεις «με ιδιαίτεραν παλαιοντολογικήν, γεωμορφολογικήν και ιστορικήν σημασίαν», καθώς και τα μεμονωμένα στοιχεία της φύσης με αντίστοιχα χαρακτηριστικά (Βλαντού, 2012· Γουργιώτης, 2014).

Στο άρθρο 24 του Συντάγματος ορίζεται ότι η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και διατυπώνονται κατευθύνσεις για τη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική. Παρατηρούμε ότι οι αναθεωρήσεις του 1975, του 1986 και του 2001 είχαν σημαντική επίδραση στην προστασία του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση στην προστασία του τοπίου (Γουργιώτης, 2014).

Σε αρμονία με τις συνταγματικές επιταγές και τις νέες αντιλήψεις, ο Ν. 1650/1986, ορίζει την έννοια «περιβάλλον» ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, τα οποία ευρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες». Επίσης, αναγνώρισε την προστασία του περιβάλλοντος ως «θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής» και θέσπισε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς (Γουργιώτης, 2014).

Ο ΓΟΚ του 2000, ο οποίος θεσπίστηκε με τον Ν. 2831/2000, ορίζει τον περιβάλλοντα χώρο ως «αναπόσπαστο στοιχείο του πλαισίου προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων». Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύεται η ανάγκη για προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς καθώς και του φυσικού χώρου, ενώ το τοπίο συναντάται για πρώτη φορά στη χαμηλότερη κλίμακα, δηλαδή στον οικισμό και το ακίνητο. Η ανωτέρω λογική υιοθετείται και στον Ν. 3028/2002 για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, στο πλαίσιο του οποίου τα μνημεία πρέπει να προστατεύονται μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο (ΥΠΕΚΑ, 2011· Γουργιώτης, 2014).

Το 2010, με τον Ν. 3827/2010, κυρώνεται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, σύμφωνα με την οποία «σχεδιασμός τοπίων σημαίνει δυναμική δράση με μακροπρόθεσμη προοπτική, για να ενισχύονται, αποκαθίστανται ή να δημιουργούνται τοπία». Έναν χρόνο αργότερα, τη σημασία της διατήρησης του τοπίου αναγνωρίζει και ο Ν. 3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (Γουργιώτης, 2014).

4.2 Η ενσωμάτωση της διάστασης του τοπίου στην διαδικασία χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Ν. 2742/1999, ο χωροταξικός σχεδιασμός έχει στόχο την «προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, τη διατήρηση των οικολογικών και πολιτισμικών αποθεμάτων και την προβολή και ανάδειξη των συγκριτικών γεωγραφικών, φυσικών, παραγωγικών και

πολιτιστικών πλεονεκτημάτων της χώρας». (Γουργιώτης, 2014). Υπό το πρίσμα αυτό, ο νόμος του χωροταξικού σχεδιασμού συμπεριλαμβάνει εμμέσως την έννοια του τοπίου.

Επίσης, ο χωροταξικός σχεδιασμός μέσω του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ, ΦΕΚ 128/Α/3.7.2008) και των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη βιομηχανία (ΕΠΧΣΑΑ, ΦΕΚ 151ΤΑΑΠ/2009), τον τουρισμό (ΦΕΚ 3155/Β/2013) και τις υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505/Β/2011) προσεγγίζει το θέμα της διαχείρισης του τοπίου σε εθνική κλίμακα, χωρίς όμως περαιτέρω εξειδίκευση. Μόνο το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464/Β/2008) εξειδικεύει μεθοδολογικά το θέμα του τοπίου και προσδιορίζει συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης των αιολικών εγκαταστάσεων σε αυτό (Γουργιώτης, 2014).

Τα 2ης γενιάς Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (αυτά που θεσμοθετήθηκαν, δηλαδή, μεταξύ 2017-2021) ενσωματώνουν ένα κεφάλαιο που αφορά την πολιτική τοπίου και την διαχείρισή του. Στόχος αυτής της προσπάθειας είναι τα ΠΧΠ να προσφέρουν μια ολοκληρωμένη και εξειδικευμένη προσέγγιση στα θέματα του τοπίου. Η προσέγγιση αυτή θα αναγνωρίζει στην κάθε Περιφέρεια τοπία ιδιαίτερης σημασίας, στα οποία κατά προτεραιότητα θα επιδιώκεται η εφαρμογή συντονισμένων δράσεων ανάδειξης και διαχείρισης. Το τοπίο είναι μια περιβαλλοντική και αναπτυξιακή οντότητα στον χώρο και αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα τόσο του χωροταξικού, όσο και του αναπτυξιακού σχεδιασμού (Γουργιώτης, 2014).

Πλέον, η διαχείριση της πολιτικής τοπίου στην Ελλάδα είναι μέρος των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων, τα οποία αποτελούν μηχανισμούς για την ανάπτυξη της οικονομίας. Σκοπός, ωστόσο, των εργαλείων αυτών δεν είναι η αξιοποίηση του τοπίου ως αντικειμένου εμπορευματοποίησης για τουριστικούς ή άλλους σκοπούς (Γουργιώτης, 2020).

Με αυτόν τον τρόπο, το τοπίο εντάσσεται στον σχεδιασμό προωθώντας την αρμονική ένταξη των μεταβολών που επιβάλλονται από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και περιβαλλοντικές διεργασίες σε αυτό. Ταυτόχρονα, μέσω της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ του τοπίου και του σχεδιασμού, δίνεται η ευκαιρία για αλλαγή στη φιλοσοφία και στο όραμα του σχεδιασμού στην Ελλάδα (Γουργιώτης, 2014).

Έτσι, λοιπόν, η προσέγγιση που ακολουθείται μέσα από τα ΠΧΠ (2017-2021) και προβλεπόταν στις προδιαγραφές εκπόνησής τους ΠΧΠ (ΥΠΕΚΑ 2011, ΥΑ 10106, ΦΕΚ 45/ΤΑΑΠΘ/2011) αφορά α) την αναγνώριση ζωνών τοπίου, β) γενικές πολιτικές και κατευθύνσεις για την προστασία, ανάδειξη και αειφορική διαχείριση του τοπίου στο σύνολο της Περιφέρειας γ) τις βασικές προτεραιότητες, στόχους ποιότητας τοπίων για κάθε ζώνη τοπίου που θα οριστεί σε κάθε Περιφέρεια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι κάθε αναπτυξιακό έργο είναι συμβατό με την επίτευξη των στόχων αυτών και δ) προτάσεις για την ελαχιστοποίηση των πιέσεων που αλλοιώνουν το τοπίο και υπόδειξη προτάσεων για πολιτικές και μέτρα διαχείρισης που θα πρέπει να εξειδικευτούν στον υποκείμενο και ρυθμιστικό σχεδιασμό (Τοπικά Χωρικά Σχέδια, Ειδικά Χωρικά Σχέδια, Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας, κ.λπ.) (Gourgiotis, A. 2014).

Αναλυτικότερα, η μεθοδολογία αξιολόγησης της πολιτικής τοπίου μέσα από τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (της περιόδου 2017-2021) που ακολουθήθηκε είχε τέσσερα

βήματα, τα οποία αναφέρονται παρακάτω (Gourgiotis A., 2013).

4.2.1 Αξιολόγηση υφιστάμενης κατάστασης

Εντοπισμός και καταγραφή σε κλίμακα 1:250.000 σειράς στοιχείων, όπως ενδεικτικά αναφέρονται τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ), αρχαιολογικοί χώροι, παραδοσιακοί οικισμοί, μνημεία και ιστορικοί τόποι κ.λπ.

4.2.2 Προσδιορισμός και περιγραφή των ζωνών τοπίου κάθε Περιφέρειας

Ως ζώνη τοπίου ορίζεται μια περιοχή που αναγνωρίζεται και οριοθετείται με βάση τον διακριτό της χαρακτήρα, αφού ληφθούν υπόψη συνολικά η γεωμορφολογία και τα στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν. Χαρακτηρίζεται από μία κυρίαρχη λειτουργία ή στοιχείο (λίμνη, φαράγγι κ.λπ.), που όμως μπορεί να επεκτείνεται και σε γειτονικές περιοχές με τις οποίες υπάρχει λειτουργική χωρική εξάρτηση.

4.2.3 Αξιολόγηση και οριοθέτηση των ζωνών τοπίου

Βάσει των στοιχείων του προηγούμενου σταδίου και επιτόπιας έρευνας καθορίσθηκαν τουλάχιστον τέσσερις ζώνες τοπίου για κάθε Περιφέρεια:

- τοπίο διεθνούς αξίας,
- τοπίο εθνικής αξίας,
- τοπίο περιφερειακής αξίας,
- τοπίο ιδιαίτερως υποβαθμισμένο.

Τα επιμέρους τοπία ανά ζώνη τοπίου επιλέγονται με βάση την αξία τους. Η ιεράρχηση των τοπίων σε «διεθνούς», «εθνικής» και «περιφερειακής» αξίας γίνεται πάντα βάσει των εξής κριτηρίων: 1) του αισθητικού και φυσικού κάλλους, 2) της αντιπροσωπευτικότητας, 3) της αναγνωρισιμότητας, 4) του αναλλοίωτου χαρακτήρα – αξιολογής ποιότητας, 5) των ήδη αναγνωρισμένων προστατευόμενων στοιχείων, 6) της αξίας του τοπίου ως φυσικού πόρου, και 7) της μοναδικότητας-σπανιότητας.

4.2.4 Κατευθύνσεις πολιτικών και προτεραιοτήτων για κάθε ζώνη τοπίου ξεχωριστά για κάθε Περιφέρεια

Τέλος, προσδιορίζονται κατευθύνσεις, οι οποίες αποτελούν τις πολιτικές προτεραιότητες που καθοδηγούν τον σχεδιασμό.

5. Μεθοδολογική προσέγγιση αξιολόγησης των κατευθύνσεων του τοπίου των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων (2017-2021)

Στην ενότητα αυτή αναπτύσσεται μια νέα μεθοδολογική προσέγγιση αξιολόγησης των κατευθύνσεων για το τοπίο που αναφέρονται στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΧΠ)¹. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιεί τρεις βασικούς δείκτες, οι οποίοι είναι οι βαθμοί δεσμευτικότητας, σαφήνειας και εφαρμοσιμότητας των εν λόγω κατευθύνσεων.

Παρόμοια λογική με την εν λόγω μεθοδολογία έχει ήδη χρησιμοποιηθεί στην ανάλυση και αξιολόγηση των ΠΧΠ όσον αφορά τις κατευθύνσεις του τουρισμού (Εργαστήριο Περιβάλλοντος & Χωρικού Σχεδιασμού, ΤΜΧΠΠΑ, 2020).

Η λογική των δεικτών που υιοθετήθηκαν αφορά τη μέτρηση, την απλοποίηση και την αποτύπωση της απόδοσης, αλλά και την αξιολόγηση και παροχή μέτρων και δράσεων. Αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία υλοποίησης στρατηγικών και στόχων, ενώ στο σύνολό τους αποτελούν κατευθυντήριο εργαλείο για τον σχεδιασμό.

Αποτελούν ένδειξη και μπορούν να κάνουν πιο ορατή μια τάση ή ένα φαινόμενο που δεν είναι άμεσα ορατό, ενώ επιπροσθέτως μπορούν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο των κοινωνικών στόχων, όπως για παράδειγμα αυτόν της βιώσιμης ανάπτυξης (Hammond et al., 1995).

Αντίστοιχοι μηχανισμοί αξιολόγησης μέσω δεικτών έχουν εφαρμοστεί από το ESPON (ESPON, 2012), τον ΟΟΣΑ (OCDE, 2008) κ.λπ. Ειδικότερα, οι δείκτες που έχουν αναπτυχθεί από τα έργα ESPON καλύπτουν για πρώτη φορά την ευρύτερη ευρωπαϊκή επικράτεια και τις περιφέρειές της και παρέχουν τη βάση για την ανάπτυξη ενός χωροταξικού συστήματος πληροφοριών.

Η σημασία της προτεινόμενης μεθοδολογίας είναι ότι, ελλείψει μηχανισμού για την παρακολούθηση και επικαιροποίηση των χωροταξικών πλαισίων, δίνεται η δυνατότητα αξιολόγησης της εφαρμοσιμότητας των κατευθύνσεών τους, ώστε να επιτυγχάνεται η έγκαιρη ανταπόκριση τους στις σύγχρονες προκλήσεις. Επιτρέπει, δηλαδή, την παρακολούθηση της εφαρμογής των κατευθύνσεων του τοπίου για κάθε Περιφέρεια, και αξιολογείται η πρόοδός της σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους. Με την αξιολόγηση των κατευθύνσεων εκτιμώνται η επιτυχία της εφαρμογής τους όσον αφορά την επίτευξη των στόχων, η δυνατότητα ν' αναλυθεί η αποτελεσματικότητα ή μη των προσεγγίσεων που ακολουθήθηκαν και η άντληση διδαγμάτων για σχετικές βελτιώσεις.

Για την αξιολόγηση των κατευθύνσεων του τοπίου των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων, ακολουθήθηκαν τρία βασικά βήματα, τα οποία εξειδικεύονται στη συνέχεια σε 13 επιμέρους στάδια.

Ειδικότερα, τα τρία κύρια βήματα είναι τα εξής:

¹ Η μεθοδολογία εφαρμόστηκε σε έντεκα ΠΧΠ, με εξαίρεση εκείνο του Νοτίου Αιγαίου, δεδομένου ότι κατά τη διενέργεια της έρευνας δεν είχε ολοκληρωθεί η αντίστοιχη μελέτη. Επίσης, δεν εφαρμόστηκε στην Περιφέρεια Αττικής, καθώς το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής ήταν προγενέστερο των ΠΧΠ, τα οποία είχαν θέσει τις προδιαγραφές για το τοπίο.

Βήμα 1: Καταγραφή όλων των τοπίων, όπως αυτά εντοπίζονται στα ΠΧΠ, και των κατευθύνσεων που τα αφορούν είτε άμεσα (στις περισσότερες περιπτώσεις) είτε έμμεσα.

Αναλυτικότερα, το βήμα 1 εξειδικεύεται στα εξής στάδια, όπως αυτά θα αναλυθούν στο παράδειγμα εφαρμογής παρακάτω:

1. αναζήτηση σε κάθε ΠΧΠ των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο,
2. δημιουργία πίνακα ταξινόμησης τοπίων, όπως αυτά προσδιορίζονται στα ΠΧΠ (Πίνακας 1),
3. αθροιστική ταξινόμηση τοπίων (Πίνακας 2),
4. ποσοστιαία ταξινόμηση τοπίων. (Πίνακας 3).

Βήμα 2: Οι κατευθύνσεις κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με τον βαθμό δεσμευτικότητάς τους στις παρακάτω τρεις κατηγορίες (Γουργιώτης, 2020):

Κατηγορία Α: Κατευθύνσεις δεσμευτικές προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, που ταυτόχρονα εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα και χαρακτηρίζονται από τα ακόλουθα:

1. Αφορούν τον δημόσιο τομέα και τα σχέδια που αυτός υλοποιεί, όπως είναι για παράδειγμα οι διαδικασίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης των δραστηριοτήτων στο τοπίο και άλλες δραστηριότητες αυτού. Σχετίζονται με αποφάσεις μέσω των οποίων προκύπτουν έννομα δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις προς τους ιδιώτες και αφορούν ταυτόχρονα και τους δύο (δημόσιο και ιδιώτες).
2. Παραπέμπουν σε νόμους για τη ρύθμιση ζητημάτων.
3. Η ερμηνεία τους είναι ρητή και συνοδεύεται από τη χρησιμοποίηση λέξεων φράσεων όπως «πρέπει», «υποχρεούται», «επιτρέπεται», «απαγορεύεται», «απαιτείται» και άλλες επιτακτικού και προστακτικού χαρακτήρα.
4. Προσδιορίζουν συντελεστές δόμησης, πυκνότητες, ποσοστά κάλυψης και άλλες εκτελεστές ρυθμίσεις.

Κατηγορία Β: Είναι παρόμοια με την Α, με βασική διαφορά ότι οι κατευθύνσεις αυτές απευθύνονται κατ' αποκλειστικότητα στον δημόσιο τομέα.

1. Η υλοποίησή τους αφορά τη χωρική ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων και κλάδων μέσω της εφαρμογής των σχεδίων στα οποία ενυπάρχουν. Έτσι, περιέχει λεπτομερείς οδηγίες και προσαγές προς το δημόσιο, των οποίων η εκτελεστότητα βάσει ιεραρχίας θα πραγματοποιηθεί στα σχέδια του υποκείμενου.
2. Αφορούν επιταγές υλοποίησης συμπληρούμενων μελετών-σχεδίων (όπως είναι τα Διαχειριστικά Σχέδια Natura 2000 κ.λπ.).
3. Παραπέμπουν σε νόμους για τη ρύθμιση ζητημάτων.

4. Η ερμηνεία τους δύναται να είναι πιο ποιοτική, καθόσον μπορεί να εμπεριέχει επιτακτικές (προς το δημόσιο) λέξεις-φράσεις, αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό όπως στην περίπτωση των κατευθύνσεων της κατηγορίας Α (το δίπτυχο «επιτρέπεται ή απαγορεύεται» δεν αναφέρεται κατά κανόνα σε αυτόν τον τύπο κατευθύνσεων).

Το χαρακτηριστικό της κατηγορίας αυτής είναι η «μη άμεση εφαρμογή». Αυτό σημαίνει ότι παρά τη ρητή δεσμευτικότητα των κατευθύνσεων προς το δημόσιο, αυτό θα προβεί στην εφαρμογή τους σε δεύτερη φάση κατά την κατάρτιση του υποκείμενου σχεδιασμού και υπό τις γενικότερες επιταγές της διοίκησης.

Κατηγορία Γ: Απαρτίζεται από κατευθύνσεις που δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς και φορείς και χαρακτηρίζεται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα (με τις στενές έννοιες των όρων αυτών).

1. Οι κατευθύνσεις δύναται να σχετίζονται με άλλες πολιτικές εφαρμογές που επηρεάζουν μεν τη χωρική (π.χ. αναπτυξιακή πολιτική), αλλά δεν αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης αυτής (μπορεί ωστόσο να λειτουργήσουν ως συμβουλευτικές για τη συνέργεια αυτών).
2. Ο τρόπος σύνταξης (χρήση διφορούμενων λέξεων-φράσεων όπως «δύναται να», «προαιρετικά», κ.λπ.) επιδέχεται διαφορετικών ερμηνειών, και αυτό τις καθιστά ασαφείς και δύσκολες για να ληφθούν υπόψη από τον δημόσιο τομέα, αν όχι να εφαρμοσθούν από αυτόν.

Αναλυτικότερα, το βήμα 2 εξειδικεύεται στα εξής στάδια, όπως αυτά θα αναλυθούν στο παρακάτω παράδειγμα εφαρμογής:

1. ταξινόμηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ανά δεσμευτική πυκνότητα και κατηγορία τοπίου (Πίνακας 4),
2. αθροιστική ταξινόμηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ανά δεσμευτική πυκνότητα και κατηγορία τοπίου, δημιουργία Δείκτη Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (ΔΣΚ) (Πίνακας 5),
3. ποσοστιαία αξιολόγηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ανά δεσμευτική πυκνότητα και κατηγορία τοπίου (Πίνακας 6).

Βήμα 3: Μετά την κατηγοριοποίηση των κατευθύνσεων με υποκειμενικά και αντικειμενικά κριτήρια αναλύσαμε την εφαρμοσιμότητα και τη σαφήνειά τους.

Η άμεση εφαρμοσιμότητα δεν αφορά εξ ολοκλήρου τη δεσμευτικότητα της κατεύθυνσης, αλλά τη δυνατότητα αυτής να εφαρμοστεί από το ΠΧΠ χωρίς την εμπλοκή υποκείμενων επιπέδων σχεδιασμού (Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο).

Η σαφήνεια της κάθε κατεύθυνσης είναι στην κλίμακα 0-3 (όπως αναλύεται και στη μεθοδολογία) και αφορά τον βαθμό κατανόησης της κατεύθυνσης.

Αναλυτικότερα, το βήμα 3 εξειδικεύεται στα εξής στάδια, όπως αυτά θα αναλυθούν στο παρακάτω παράδειγμα εφαρμογής:

1. αξιολόγηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ως προς τον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια (Πίνακας 7),
2. συγκεντρωτική ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια (Πίνακας 8),
3. ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια (Πίνακας 9),
4. συγκεντρωτική ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια ανά κατηγορία τοπίου (Πίνακας 10),
5. ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια ανά κατηγορία τοπίου (Πίνακας 11).

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης, στον πίνακα 4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα αξιολόγησης των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων.

6. Εφαρμογή της μεθοδολογίας

Η παρούσα μεθοδολογία έχει εφαρμοστεί στο σύνολο των ΠΧΠ, αλλά για ευνόητους λόγους στην εργασία αυτή γίνεται παρουσίαση της μεθοδολογίας μόνο στο ΠΧΠ της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΑΜΘ).

Ειδικότερα, τα βήματα τα οποία ακολουθήθηκαν είναι τα εξής:

1. Αναζήτηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο σε κάθε ΠΧΠ.

Γίνεται εντοπισμός και αναλυτική καταγραφή των κατευθύνσεων του ΠΧΠ που αφορούν το τοπίο.

2. Δημιουργία πίνακα ταξινόμησης τοπίων όπως αυτά προσδιορίζονται στα ΠΧΠ.

Γίνεται ιεράρχηση των τοπίων σύμφωνα με την πρόταση του εκάστοτε ΠΧΠ και συγκεντρωτική καταγραφή τους στον Πίνακα 1. Αυτό μας επιτρέπει να έχουμε πλήρη εικόνα των κατηγοριών τοπίου σε επίπεδο Περιφέρειας (διεθνής, εθνική κ.λπ.) και της συγκεκριμένης γεωγραφικής ενότητας που αυτά εντοπίζονται (π.χ. Στενά Νέστου κ.λπ.).

Πίνακας 1 Πίνακας ταξινόμησης τοπίων. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	Τοπία διεθνούς αξίας	Τοπία εθνικής αξίας	Τοπία περιφερειακής αξίας	Υποβαθμισμένα τοπία
ΑΜΘ	Ζώνη Δράμας-Καβάλας: Φιλίπποι	Ζώνη Νέστου: Στενά Νέστου	Ζώνη Νέστου: Φράγματα Θησαυρού και Πλατανόβρυσης	Ζώνη Δράμας-Καβάλας: Εγνατία (τμήμα Καβάλας)
	Ζώνη Νέστου: Δέλτα Νέστου	Ζώνη Ροδόπης-Έβρου: Μαρώνεια-Ζώνη	Ζώνη ορεινού όγκου Ροδόπης: Ορεινή οικισμοί Ροδόπης	
	Ζώνη Έβρου: Δέλτα Έβρου	Ζώνη Θάσου: Θάσος	Ζώνη κάμπου Ξάνθης-Κομοτηνής: Πόρτο Λάγος, Λίμνη Βιστωνίδα, λίμνες και λιμνοθάλασσες και παραλίμνιοι οικισμοί	
	Ζώνη Σαμοθράκης: Σαμοθράκη		Ζώνη Δράμας-Καβάλας: Εγνατία (τμήμα Καβάλας)	

3. Αθροιστική ταξινόμηση τοπίων.

Στη συνέχεια, αθροίζοντας τα τοπία του πίνακα 1 έχουμε μέσω της καταμέτρησης και της καταγραφής ανά κατηγορία τα τοπία του εκάστοτε ΠΧΠ· έχουμε, δηλαδή, το ποσοτικό δεδομένο, τον συγκεκριμένο αριθμό του συνόλου των τοπίων ανά κατηγορία τοπίου. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 2, η Περιφέρεια ΑΜΘ έχει τέσσερα τοπία που χαρακτηρίζονται ως διεθνούς αξίας κ.λπ.

Πίνακας 2 Αθροιστικός πίνακας ταξινόμησης τοπίων. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	Τοπία διεθνούς αξίας	Τοπία εθνικής αξίας	Τοπία περιφερειακής αξίας	Υποβαθμισμένα τοπία	Σύνολο
ΑΜΘ	4	3	4	1	12

4. Ποσοστιαία ταξινόμηση τοπίων.

Βάσει του Πίνακα 2, γίνεται η ποσοστιαία μετατροπή των δεδομένων προκειμένου να έχουμε πλήρη εικόνα μεταξύ των ποιοτικών δεδομένων, που είναι οι διάφορες κατηγορίες τοπίου (π.χ. διεθνούς αξίας κ.λπ.), και των ποσοτικών δεδομένων (Πίνακας 3).

Πίνακας 3 Ποσοστιαίος πίνακας ταξινόμησης τοπίων. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	Τοπία διεθνούς αξίας	Τοπία εθνικής αξίας	Τοπία περιφερειακής αξίας	Υποβαθμισμένα τοπία	Σύνολο
ΑΜΘ	33%	25%	33%	8%	100%

5. Ταξινόμηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο βάσει του δείκτη δεσμευτικής πυκνότητας και κατηγορίας τοπίου.

Γίνεται αξιολόγηση των κατευθύνσεων του τοπίου βάσει του βαθμού δεσμευτικότητας που τις χαρακτηρίζει. Οι βαθμοί δεσμευτικοί πυκνότητας, όπως προαναφέρθηκε, είναι τρεις:

- Κατηγορία Α: είναι δεσμευτικές προς τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και ταυτόχρονα εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα.
- Κατηγορία Β: είναι παρόμοια με την Α, με τη βασική διαφορά ότι οι κατευθύνσεις αυτές απευθύνονται κατ' αποκλειστικότητα στον δημόσιο τομέα.
- Κατηγορία Γ: απαρτίζεται από κατευθύνσεις που δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς και φορείς και χαρακτηρίζεται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα με τις στενές έννοιες των όρων αυτών.

Η προσέγγιση αυτή μας επιτρέπει να εντοπίσουμε τον χαρακτήρα των κατευθύνσεων (Α, Β, Γ) σε συνδυασμό με την κατηγορία τοπίου (Πίνακας 4).

Πίνακας 4 Ταξινόμηση κατευθύνσεων των τοπίων ανά δεσμευτική πυκνότητα. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

*Ιδιωτικός Τομέας (Α)	****Δημόσιο (Β)	**Ενδεικτικός (Γ)
**Σύνδεση της Μαρίνας με τις παραθαλάσσιες τουριστικές περιοχές, με τη δημιουργία ειδικά διαμορφωμένης διαδρομής μεταξύ της παραλίας Πετρωτών και του λιμανιού του Αγίου Χαράλαμπου με αποτροπή δημιουργίας ορυγμάτων και επχωμάτων	*Σύνδεση με την πόλη της Καβάλας και προώθηση διαδρομών αρχαιολογικού ενδιαφέροντος	*Πρωθείται η δημιουργία υποδοχέα τουριστών (μουσείου ή κέντρου πληροφόρησης) και η ανάπλαση κατά μήκος του άξονα σύνδεσης του αρχαιολογικού χώρου με το κέντρο του οικισμού Κρηνίδες
***Πιστοποίηση χαρακτηριστικών προϊόντων όπως ο καπνός ανατολικού τύπου («μπασμάς»)	*Οριοθέτηση των παρακείμενων λατομικών περιοχών και αποκατάσταση ανενεργών λατομείων	*Ανάπτυξη τουριστικής σχέσης με τα λουτρά του οικισμού Ελευθερές το Πηλοθεραπευτήριο Κρηνίδων και τον «δρόμο του κρασιού» στη Δράμα
***Διατήρηση του ιστορικού μπιβου (κάθετος δρόμος, οικισμός, λιμνοθάλασσα, αγροτική γη) με αποφυγή εγκατάστασης θερμοκηπίων και φωτοβολταϊκών γύρω από τις λιμνοθάλασσες και απαγόρευση διάνοιξης νέων δρόμων στη λεπτή λωρίδα γης του παραλιακού μετώπου	*Πρωθείται κατά προτεραιότητα ενεργοποίηση των εργαλείων του σχεδιασμού για ενιαία προσέγγιση των ζωνών εντός και εκτός του πάρκου, τον καθορισμό ζώνης τουριστικής ανάπτυξης, καθώς και μέτρων περιορισμού της δόμησης.	*Ενσωμάτωση περιβαλλοντικών πρακτικών στη γεωργία
	*Διατήρηση των ζωνών στις παρυφές των οικοτόπων όπου υφίστανται αστοχίες ως προς τη δημιουργία παραγωγικών γεωργικών εκτάσεων, και αναπτύσσεται η κτηνοτροφία	*Αντιμετώπιση της ρύπανσης τόσο από την πλευρά της Ελλάδας, όσο και διακρατικά και ενσωμάτωση περιβαλλοντικών πρακτικών στη γεωργία
	*Ανάπτυξη των θερμοκηπίων σε συγκεκριμένες ζώνες και η ανάπτυξη φυτοφραχτών μεταξύ τους για την αποφυγή δημιουργίας εκτεταμένων περιοχών με θερμοκήπια	*Ανάδειξη της αγροτικής ενδοχώρας και του αγροτικού τοπίου, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών οικισμών, σε συνδυασμό με την πρωτογενή παραγωγή
	*Σύνδεση με άλλα αξιολογία τοπία μέσω του προτεινόμενου «Τόξου υγροβιότοπων και αρχαιολογικών χώρων»	***Σχεδιασμός και προγραμματισμός για την εφαρμογή των προβλεπόμενων έργων για την κατασκευή του φράγματος
	*Πρωθείται η προστασία και διαχείριση του υγροβιότοπου	***Για την αρμονική ένταξη των έργων στο τοπίο, οι εργασίες αποκατάστασης ακολουθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής επέμβασης

Σημ.: *: Τοπία διεθνούς αξίας ** : Τοπία εθνικής αξίας, ***: Τοπία περιφερειακής αξίας, ****: Υποβαθμισμένα τοπία.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα του Πίνακα 4 του ΠΧΠ ΑΜΘ δεν αναφέρεται κάποια από τις δύο κατευθύνσεις που αφορούν υποβαθμισμένο τοπίο. Ένα χαρακτηριστικό που συναντάμε σχεδόν σε όλα τα ΠΧΠ της μελέτης αυτής είναι η έλλειψη κοινής μεθοδολογίας. Εντοπίζονται Πλαίσια με διαφορετικά κριτήρια για την κατάταξη ενός τοπίου στην κάθε κατηγορία, ενώ εντοπίζονται και περισσότερες κατηγορίες (π.χ. τοπία τοπικής αξίας). Ένα ακόμη πρόβλημα που εντοπίζουμε είναι η έλλειψη σύνδεσης του κάθε τοπίου με την κατεύθυνση που το αφορά, καθώς σε πολλές περιπτώσεις η σύνδεση αυτή γίνεται βάσει της αξίας του εκάστοτε τοπίου. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά για κάθε τοπίο ξεχωριστά, αλλά για την ευρύτερη ομάδα (π.χ. κατευθύνσεις για τα τοπία διεθνούς αξίας).

6. Αθροιστική ταξινόμηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ανά δεσμευτική πυκνότητα και κατηγορία τοπίου και δημιουργία Δείκτη Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων.

Σε αυτό το στάδιο γίνεται καταγραφή σε έναν πίνακα τύπου matrix του αριθμού των κατευθύνσεων για κάθε μορφή δεσμευτικής πυκνότητας και κατηγορίας τοπίου. Οριζόντια υπολογίζονται οι κατευθύνσεις ανά δεσμευτική πυκνότητα και κάθετα οι κατευθύνσεις ανά κατηγορία τοπίου. Σε αυτό το σημείο υπολογίζεται ο ΔΣΚ ως εξής: (Σύνολο ανά κατηγορία τοπίου i / Αριθμός τοπίων κατηγορίας i) / (Συνολικές κατευθύνσεις / Συνολικός αριθμός τοπίων).

Ο ΔΣΚ δύναται να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση της πολιτικής τοπίου του κάθε ΠΧΠ αλλά και συγκριτικά της πολιτικής τοπίου μεταξύ των ΠΧΠ. Ο ΔΣΚ βασίζεται στη μεθοδολογία του δείκτη τοπικής ειδικεύσης Local Quotient (LQ). Η τιμή του δείχνει την αριθμητική επάρκεια των κατευθύνσεων μιας κατηγορίας τοπίου σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων της κατηγορίας, συγκριτικά με το σύνολο του ΠΧΠ. Συνεπώς, όπως για παράδειγμα ο ΔΣΚ του ΠΧΠ ΑΜΘ για τα τοπία διεθνούς αξίας είναι 1,09, μας δείχνει ότι ο αριθμός των κατευθύνσεων προς τον αριθμό των τοπίων διεθνούς αξίας στην ΑΜΘ είναι επαρκής (Πίνακας 5).

Εάν ο ΔΣΚ είναι κοντά στην τιμή 1 (όπως το παράδειγμα), σημαίνει ότι υπάρχει ισορροπία μεταξύ του αριθμού των κατευθύνσεων και του αριθμού κατευθύνσεων ανά τοπίο στο ΠΧΠ. Εάν ο ΔΣΚ είναι πολύ μικρότερος του 1, σημαίνει ότι υπάρχει έλλειψη στον αριθμό των κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό κατευθύνσεων ανά τοπίο στο ΠΧΠ. Τέλος, εάν ο ΔΣΚ είναι πολύ μεγαλύτερος του 1, σημαίνει ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός κατευθύνσεων συγκριτικά με τον αριθμό κατευθύνσεων ανά τοπίο στο ΠΧΠ. Ο ΔΣΚ εξετάζει τον αριθμό των κατευθύνσεων, ενώ την ποιότητα την εξετάζει ο βαθμός σαφήνειας.

Πίνακας 5 Συγκεντρωτικός πίνακας δεσμευτικής πυκνότητας. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

ΠΧΠ	Δεσμευτική πυκνότητα	Τοπία διεθνούς αξίας	Τοπία εθνικής αξίας	Τοπία περιφερειακής αξίας	Υποβαθμισμένα τοπία	Σύνολο ανά δεσμευτική πυκνότητα
ΑΜΘ	Κατηγορία Α	0	1	2	0	3
	Κατηγορία Β	11	11	8	1	31
	Κατηγορία Γ	5	0	4	1	10
	Σύνολο ανά κατηγορία τοπίου	16	12	14	2	44
	Αριθμός τοπίων	4	3	4	1	12
	ΔΣΚ	1,09	1,09	0,95	0,55	1

7. Ποσοστιαία αξιολόγηση των κατευθύνσεων που αφορούν το τοπίο ανά δεσμευτική πυκνότητα και κατηγορία τοπίου.

Στη συνέχεια δημιουργείται ο Πίνακας 6 που αφορά την ποσοστιαία μετατροπή των δεδομένων του Πίνακα 5 με εξαίρεση τον ΔΣΚ, προκειμένου να έχουμε πλήρη εικόνα μεταξύ ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων.

Πίνακας 6 Συγκεντρωτικός ποσοστιαίος πίνακας δεσμευτικής πυκνότητας. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

ΠΧΠ	Δεσμευτική πυκνότητα	Τοπία διεθνούς αξίας	Τοπία εθνικής αξίας	Τοπία περιφερειακής αξίας	Υποβαθμισμένα τοπία	Σύνολο ανά δεσμευτική πυκνότητα
ΑΜΘ	Κατηγορία Α	0%	2%	5%	0%	6,82%
	Κατηγορία Β	25%	25%	18%	2%	70%
	Κατηγορία Γ	11%	0%	9%	2%	23%
	Σύνολο ανά κατηγορία τοπίου	36%	27%	32%	5%	100%

8. Αξιολόγηση των κατευθύνσεων ως προς το υποκείμενο επίπεδο σχεδιασμού και τη σαφήνεια.

Για καθεμία κατεύθυνση ξεχωριστά εξετάζονται η εξειδίκευσή της ή μη σε ΟΤΑ, αν έχει άμεση ή έμμεση εφαρμοσιμότητα, καθώς και ο βαθμός σαφήνειάς της (Πίνακας 7). Δημιουργείται, δηλαδή, μια ποιοτική κλίμακα για τις μεταβλητές (εφαρμοσιμότητα και εξειδίκευση με «Ναι» ή «Όχι» και για τη σαφήνεια σε τέσσερις κατηγορίες). Τέλος, για το επίπεδο της σαφήνειας γίνεται αντιστοίχιση σε αριθμητική κλίμακα από 0 έως και 3, ώστε να έχουμε μετρήσιμα και συγκρίσιμα αποτελέσματα στη συνέχεια της μελέτης. Το στάδιο αυτό της μεθοδολογίας δίνει ουσιαστικά την πληροφορία για την εξειδίκευση της κατεύθυνσης στον υποκείμενο σχεδιασμό αλλά και τον βαθμό εφαρμοσιμότητά της, εάν δηλαδή η κατεύθυνση αυτή θα εφαρμόζεται ως κατεύθυνση του ΠΧΠ ή θα πρέπει να θεσπιστεί ως κατεύθυνση του υποκείμενου σχεδιασμού. Τέλος, ο βαθμός σαφήνειας της κατεύθυνσης —δηλαδή πόσο ευκρινής είναι η κατεύθυνση και δεν χρήζει ερμηνειών— αποτελεί σημαντικό δείκτη για την ορθή εφαρμογή της κάθε προτεινόμενης κατεύθυνσης.

Πίνακας 7 Αξιολόγηση κατευθύνσεων τοπίων. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Κατευθύνσεις ΠΧΠ ΑΜΘ	Δεσμευτική πυκνότητα (Α, Β, Γ)	* Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	** Άμεση εφαρμοσιμότητα	*** Έμμεση εφαρμοσιμότητα	**** Σαφήνεια
Σύνδεση με την πόλη της Καβάλας και προώθηση διαδρομών αρχαιολογικού ενδιαφέροντος	Β	Ναι	Όχι	Ναι	2
Οριοθέτηση των παρακείμενων λατομικών περιοχών και αποκατάσταση ανενεργών λατομείων	Β	Όχι	Όχι	Ναι	2
Πρωθείται κατά προτεραιότητα η ενεργοποίηση των εργαλείων σχεδιασμού για ενιαία προσέγγιση των ζωνών εντός και εκτός πάρκου, καθορισμό ζώνης τουριστικής ανάπτυξης, καθώς και μέτρων περιορισμού της δόμησης	Β	Όχι	Όχι	Ναι	0
Διατήρηση των ζωνών στις παρυφές των οικισμών όπου υφίστανται αστοχίες ως προς τη δημιουργία παραγωγικών γεωργικών εκτάσεων, και ανασταύσσεται η κτηνοτροφία	Β	Όχι	Όχι	Ναι	1
Ανάπτυξη των θερμοκηπίων σε συγκεκριμένες ζώνες και η ανάπτυξη φυτοφραγτών μεταξύ τους για την αποφυγή δημιουργίας εκτεταμένων περιοχών με θερμοκηπία	Β	Όχι	Ναι	Όχι	2

Σημ.: *Εξειδίκευση σε ΟΤΑ: Ναι ή Όχι **Άμεση εφαρμοσιμότητα : Ναι ή Όχι ***Έμμεση εφαρμοσιμότητα : Ναι ή Όχι

****Σαφήνεια: Κλίμακα 0-3 (0 = ασαφής, 1 = μετρίως σαφής, 2 = καλή σαφήνεια, 3 = υψηλή σαφήνεια)

9. Συγκεντρωτική ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια.

Δημιουργείται ένας συγκεντρωτικός και ένας ποσοστιαίος πίνακας (Πίνακες 8 και 9) που εξετάζουν την εξειδίκευση σε ΟΤΑ, την άμεση και έμμεση εφαρμοσιμότητα, καθώς και τη σαφήνεια συγκεντρωτικά για όλη την περιφέρεια.

Διερεύνηση της σαφήνειας συγκεντρωτικά: Συγκεκριμένα, για κάθε κατεύθυνση έχει εξεταστεί ήδη η σαφήνεια βάσει της παραπάνω κλίμακας. Έχει δοθεί μια ακέραιη τιμή για σαφήνεια (0, 1, 2, 3) λόγω της υποκειμενικότητας της αξιολόγησης σαφήνειας. Η μετατροπή των ποιοτικών δεδομένων σε ποσοτικά επιτυγχάνει τη συγκρισιμότητα των συγκεντρωτικών

αποτελεσμάτων μεταξύ των ΠΧΠ. Η χρήση του μέσου όρου της σαφήνειας των κατευθύνσεων προσφέρει έναν μεγαλύτερο βαθμό ακρίβειας σε αυτή τη σύγκριση (για τον λόγο αυτό, η κλίμακα σαφήνειας δεν είναι ίδια με αυτή του Πίνακα 7).

Πίνακας 8 Ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

ΠΧΠ	A	B	Γ	Σύνολο	Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	Άμεση εφαρμοσιμότητα	Έμμεση εφαρμοσιμότητα	Σαφήνεια
ΑΜΘ	3	31	10	44	18	10	34	2,07

Σημ.: Η κλίμακα για τη σαφήνεια διαβαθμίζεται πλέον ως εξής: **0-0,75**: ασαφής, **0,75-1,5**: μετρίως σαφής, **1,5-2,25**: καλή σαφήνεια, **2,25-3**: υψηλή σαφήνεια.

10. Ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια.

Για το συγκεκριμένο βήμα, η ποσοτική κλίμακα της σαφήνειας και οι υπόλοιπες μεταβλητές του Πίνακα 8 ανάγονται σε εκατοστιαίο ποσοστό (Πίνακας 9). Σκοπός αυτής της αναγωγής είναι να είναι ευδιάκριτες οι μεταβλητές του κάθε ΠΧΠ.

Πίνακας 9 Ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

ΠΧΠ	A	B	Γ	Σύνολο	Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	Άμεση εφαρμοσιμότητα	Έμμεση εφαρμοσιμότητα	Σαφήνεια
ΑΜΘ	4,5%	72,7%	22,7%	100%	40,9%	22,7%	77,3%	68,9%

Σημ.: Τα ποσοστά σαφήνειας διαβαθμίζονται ως εξής: **0-25%**: ασαφής, **25-50%**: μετρίως σαφής, **50-75%**: καλή σαφήνεια, **75%-100%**: υψηλή σαφήνεια.

11. Συγκεντρωτική ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια ανά κατηγορία τοπίου

Η μεθοδολογία είναι ακριβώς η ίδια που ακολουθήθηκε στο βήμα 9 με τη διαφορά πως οι κατευθύνσεις εξετάζονται πλέον συγκεντρωτικά ανά κατηγορία τοπίου. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται πόσες κατευθύνσεις έχουν εξειδικευτεί σε ΟΤΑ, πόσες έχουν άμεση και πόσες έμμεση εφαρμοσιμότητα, ενώ για τη σαφήνεια προσδιορίζεται ο μέσος όρος των τιμών. Τέλος, μετατρέπεται ο Πίνακας 10 με αντιστοιχίες σε ποσοστά, ώστε να υπάρχει μέτρο σύγκρισης.

Πίνακας 10 Ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	Δεσμευτική πυκνότητα	A	B	Γ	Σύνολο ανά κατηγορία τοπίου	Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	Άμεση εφαρμοσιμότητα	Έμμεση εφαρμοσιμότητα	Σαφήνεια
ΑΜΘ	Τοπία Διεθνούς Αξίας	0	11	5	16	5	2	14	1,63
	Τοπία Εθνικής Αξίας	1	11	0	12	3	5	7	2,50
	Τοπία Περιφερειακής Αξίας	1	9	4	14	10	3	11	2,21
	Υποβαθμισμένα Τοπία	0	1	1	2	0	0	2	2,00
	Σύνολο ανά δεσμευτική πυκνότητα	2	32	10	44	18	10	34	2,07

12. Ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό και τη σαφήνεια ανά κατηγορία τοπίου.

Ο Πίνακας 11 δημιουργείται βάσει του Πίνακα 10 και αφορά την ποσοστιαία μετατροπή του.

Πίνακας 11 Ποσοστιαία ανάλυση του χαρακτήρα των κατευθύνσεων στον υποκείμενο σχεδιασμό. Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	Δεσμευτική πυκνότητα	A	B	Γ	Σύνολο ανά κατηγορία τοπίου	Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	Άμεση εφαρμοσιμότητα	Έμμεση εφαρμοσιμότητα	Σαφήνεια
ΑΜΘ	Τοπία Διεθνούς Αξίας	0,0%	25,0%	11,4%	36,4%	31,3%	12,5%	87,5%	54,2%
	Τοπία Εθνικής Αξίας	2,3%	25,0%	0,0%	27,3%	25,0%	41,7%	58,3%	83,3%
	Τοπία Περιφερειακής Αξίας	2,3%	20,5%	9,1%	31,8%	71,4%	21,4%	78,6%	73,8%
	Υποβαθμισμένα Τοπία	0,0%	2,3%	2,3%	4,5%	0,0%	0,0%	100,0%	66,7%
	Σύνολο ανά δεσμευτική πυκνότητα	4,5%	72,7%	22,7%	100,0%	40,9%	22,7%	77,3%	68,9%

6.1 Ανάλυση της δυναμικής του τοπίου σε σχέση με άλλες δραστηριότητες: το παράδειγμα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Το ΠΧΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης επιλέχθηκε δειγματοληπτικά ανάμεσα στα έντεκα ΠΧΠ που αξιολογήσαμε, για να εξετάσουμε την πίεση που δέχονται τα τοπία από άλλες δραστηριότητες όπως είναι οι ΑΠΕ, η βιομηχανία, η εξόρυξη και ο τουρισμός. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης είναι οι απειλές που δέχεται το τοπίο, με σκοπό την πρόταση κατάλληλων μέτρων διαχείρισης.

Αρχικά ο στόχος ήταν η σύνθεση ενός ενιαίου χάρτη της δυναμικής του τοπίου για το σύνολο της χώρας. Παρ' όλα αυτά, λόγω της διαφορετικής προσέγγισης των μελετητών, αυτό κατέστη αδύνατο, καθώς τα πρωτογενή δεδομένα δεν ήταν όμοιοι τύπου σε όλα τα ΠΧΠ της χώρας, αφού εντοπίστηκαν σημειακά και πολυγωνικά επίπεδα, κάτι που δεν μπορεί να συνδυαστεί με τη δέουσα ακρίβεια. Επιπρόσθετα, ορισμένα ΠΧΠ παρουσιάζουν ορισμένες παρεκκλίσεις στον τρόπο κατηγοριοποίησης των τοπίων. Δυστυχώς, σε μελλοντική εργασία, με την επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, η σύνθεση ενός τέτοιου ενιαίου χάρτη θα μπορούσε να υλοποιηθεί με την απαραίτητη ακρίβεια.

Ως πρωτογενή πληροφορία λαμβάνονται τα όρια των περιοχών των τοπίων (ζώνες τοπίου) όπως παρουσιάζονται στο ΠΧΠ. Αυτή η πληροφορία δεν επιδέχεται κάποια επεξεργασία στην παρούσα εργασία. Με τη χρήση λογισμικού GIS και με λογικές πράξεις μεταξύ των διανυσματικών επιπέδων (Map Algebra), βασισμένες στη θεωρία του Venn με τις ενώσεις και τις τομές των κύκλων (εν προκειμένω ζωνών), καταλήγουμε στις ζώνες πίεσης τοπίου (Σχήμα 1). Έτσι, έχουμε τέσσερις (4) διαφορετικές απεικονίσεις χρώματος για κάθε αξία τοπίου (διεθνούς αξίας, εθνικής αξίας, περιφερειακής αξίας, υποβαθμισμένα) και τέσσερις (4) διαφορετικές απεικονίσεις γραμμής για κάθε ζώνη πίεσης (ΑΠΕ, βιομηχανία, εξόρυξη, τουρισμός). Στον χάρτη, επίσης, απεικονίζεται το οικιστικό δίκτυο, το οδικό δίκτυο και τα διοικητικά όρια: για παράδειγμα, στην κόκκινη ζώνη (Διεθνούς Αξίας) ανατολικά της Καβάλας, «Ζώνη Νέστου: Δέλτα Νέστου», έχουμε πίεση ανατολικά από βιομηχανία (μωβ γραμμή), νότια από τουρισμό (κόκκινη γραμμή) και κεντρικά από ΑΠΕ (πράσινη γραμμή).

Από τον Χάρτη 1 προκύπτουν κάποια συμπεράσματα για τις απειλές και τις συγκρούσεις των δραστηριοτήτων με το τοπίο. Συγκεκριμένα:

Στα τοπία διεθνούς αξίας στην ηπειρωτική ΑΜΘ κύριο παράγοντα πίεση αποτελούν οι ΑΠΕ, ενώ ακολουθεί ο τουρισμός και η βιομηχανία. Στα δύο εκ των τριών (Δέλτα Νέστου και Δέλτα Έβρου) υπάρχουν πιέσεις και από τις τρεις δραστηριότητες.

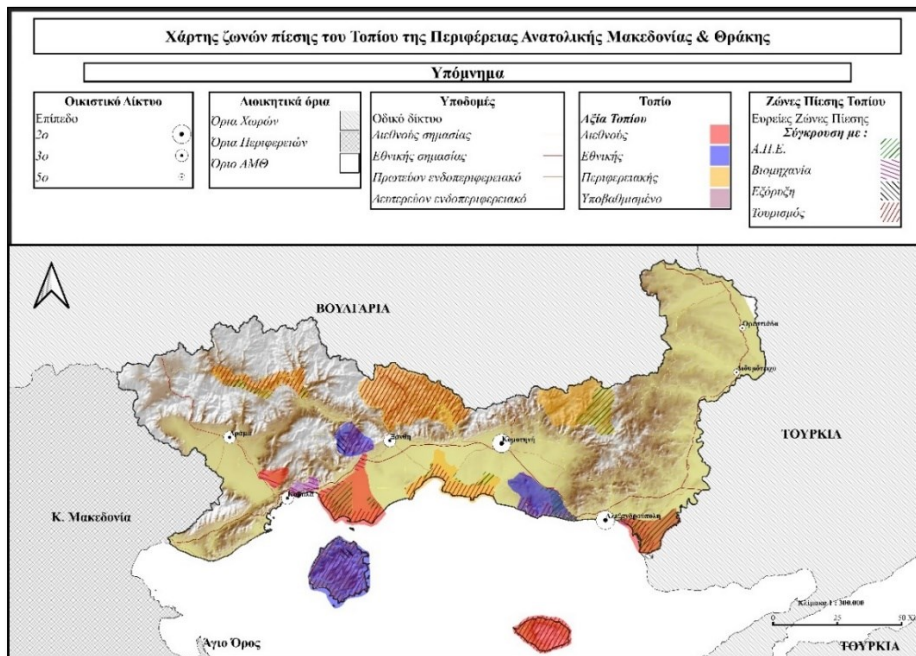
Στα τοπία εθνικής αξίας κύρια πίεση αποτελεί ο τουρισμός, και ακολουθούν οι ΑΠΕ, η εξόρυξη και, σε πολύ μικρότερο βαθμό, η βιομηχανία. Οι πιέσεις στα τοπία εθνικής αξίας συγκρούονται ανά δύο ή και ανά τρεις, με βασική σύγκρουση αυτή του τουρισμού με την εξόρυξη στη Θάσο και τα Στενά Νέστου. Στα Στενά Νέστου εντοπίζονται και οι τρεις πιέσεις.

Στα Τοπία περιφερειακής αξίας, τα οποία συγκεντρώνονται γεωγραφικά κυρίως στο βόρειο τμήμα της Περιφέρειας, κύριο παράγοντα πίεσης αποτελεί ο τουρισμός, και ακολουθούν οι ΑΠΕ. Στα δύο από τα τέσσερα τοπία περιφερειακής αξίας συγκρούονται και οι δύο δραστηριότητες.

Στο υποβαθμισμένο τοπίο της ΑΜΘ, βασική πίεση αποτελεί η βιομηχανία και ακολουθεί σε πολύ μικρότερο βαθμό ο τουρισμός. Στο τοπίο εντοπίζονται και οι δύο πιέσεις.

Τα νησιωτικά τοπία Εθνικής Αξίας στη Θάσο και Διεθνούς Αξίας στη Σαμοθράκη δέχονται πίεση σχεδόν αποκλειστικά από τον τουρισμό, με εξαίρεση μια μικρή έκταση στη Θάσο που δέχεται πίεση και από την εξόρυξη.

Σχήμα 1 Χάρτης ζωνών πίεσης του τοπίου στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Πηγή: Ιδία επεξεργασία

7. Αποτελέσματα αξιολόγησης των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων

Από την ανάλυση των έντεκα (11) ΠΧΠ και ενός συνολικού πίνακα, καταλήγουμε σε κάποια πορίσματα με ποιοτικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν το «προφίλ» των περιφερειών, την πολιτική δηλαδή που ακολουθείται για το τοπίο σε κάθε Περιφέρεια. Τα αποτελέσματα αποτυπώνονται στον παρακάτω Πίνακα 12.

Πίνακας 12 Αποτελέσματα αξιολόγησης. Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

ΠΧΠ	ΔΣΚ	Κατηγορία Α	Κατηγορία Β	Κατηγορία Γ	Εξειδίκευση σε ΟΤΑ	Βαθμός σαφήνειας
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	0,92	0,07	0,70	0,23	0,41	0,69
Κεντρική Μακεδονία	0,90	0,09	0,51	0,40	0,46	0,78
Δυτικής Μακεδονίας	1,83	0,10	0,70	0,20	0,00	0,70
Ηπείρου	1,08	0,03	0,62	0,35	0,18	0,73
Θεσσαλίας	1,68	0,00	0,20	0,80	0,00	0,52
Στερεάς Ελλάδας	2,83	0,11	0,56	0,33	0,11	0,70
Ιονίων Νήσων	3,80	0,06	0,45	0,49	0,38	0,68
Πελοποννήσου	4,06	0,15	0,49	0,36	0,05	0,74
Δυτικής Ελλάδας	2,46	0,16	0,43	0,41	0,09	0,70
Βορείου Αιγαίου	1,46	0,23	0,50	0,27	0,00	0,72
Κρήτη	0,83	0,27	0,71	0,02	0,18	0,79

Ειδικότερα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ανά ΠΧΠ στη συνέχεια.

7.1 Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Το ΠΧΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καταγράφει συνολικά δώδεκα τοπία, εκ των οποίων το 33% είναι διεθνούς αξίας, το 25% είναι εθνικής αξίας, το 33% περιφερειακής και το υπόλοιπο 8% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 44 κατευθύνσεις: 6,82% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 70% Β' και το υπόλοιπο 23% Γ' δεσμευτικής πυκνότητας. Το 36% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 27% τα εθνικής, το 32% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 5% τα υποβαθμισμένα. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς και τα εθνικής Αξίας είναι 1,09, για τα περιφερειακής 0,95, και τέλος, για τα υποβαθμισμένα ανέρχεται στο 0,55. Ο μέσος όρος (μ.ό.) του ΔΣΚ για την ΠΜΘ είναι στο 0,92.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι δεκαοκτώ (40,9%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι δέκα (22,7%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,07/3 (68,9%).

7.2 Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Το ΠΧΠ Κεντρικής Μακεδονίας καταγράφει συνολικά 24 τοπία, εκ των οποίων το 17% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 46% είναι εθνικής αξίας, το 17% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 21% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 35 κατευθύνσεις: 8,57% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 51% Β' και το υπόλοιπο 40% Γ'. Το 23% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 63% τα εθνικής, το 14% τα περιφερειακής, ενώ δεν υφίσταται καμία κατεύθυνση για τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς και τα εθνικής αξίας είναι 1,37 και για τα περιφερειακής 0,86. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΚΜ είναι στο 0,9.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι δεκαέξι (45,7%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι πέντε (14,3%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται υψηλή, με 2,34/3 (78,1%).

7.3 Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Το ΠΧΠ Δυτικής Μακεδονίας καταγράφει συνολικά δέκα τοπία, εκ των οποίων το 20% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 60% είναι εθνικής αξίας, το 10% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 10% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί δέκα κατευθύνσεις: 10% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 70% Β' και το υπόλοιπο 20% Γ'. Το 20% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 20% τα εθνικής, το 20% τα περιφερειακά και το υπόλοιπο 40% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 1, για τα εθνικής είναι 0,33, για τα περιφερειακά 2 και για τα υποβαθμισμένα τοπία 4. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΔΜ ανέρχεται στο 1,83.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα εθνικής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, προκύπτει πως για τα περιφερειακής αξίας και τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, καμία δεν εξειδικεύεται σε ΟΤΑ, ενώ και οι δέκα (100%) είναι έμμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,10/3 (70%).

7.4 Περιφέρεια Ηπείρου

Το ΠΧΠ Ηπείρου καταγράφει συνολικά δεκαέξι τοπία, εκ των οποίων το 19% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 38% είναι εθνικής αξίας, το 25% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 19% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 125 κατευθύνσεις: 3% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 62% Β' και το υπόλοιπο 35% Γ'. Το 24% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 27% τα εθνικής, το 22% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 27% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης

Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 1,28, για τα εθνικής είναι 0,73, για τα περιφερειακής 0,86 και για τα υποβαθμισμένα 1,45. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΔΜ είναι στο 1,08.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα εθνικής και τα περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι 22 (18%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι 24 (19%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,18/3 (70%).

7.5 Περιφέρεια Θεσσαλίας

Το ΠΧΠ Θεσσαλίας καταγράφει συνολικά δεκαπέντε τοπία, εκ των οποίων το 13% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 47% είναι εθνικής αξίας, το 33% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 7% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 25 κατευθύνσεις: καμία Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 20% Β' και το υπόλοιπο 80% Γ'. Το 24% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 28% τα εθνικής, το 24% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 24% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 1,8, για τα εθνικής είναι 0,6, για τα περιφερειακής 0,72 και για τα υποβαθμισμένα τοπία 3,6. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΘ ανέρχεται στο 1,68.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα εθνικής και τα περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, διαπιστώνεται πως για τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, καμία δεν εξειδικεύεται σε ΟΤΑ, ενώ και οι 25 (100%) είναι έμμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 1,57/3 (52%).

7.6 Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Το ΠΧΠ Στερεάς Ελλάδας καταγράφει συνολικά 24 τοπία, εκ των οποίων το 13% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 4% είναι εθνικής αξίας, το 75% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 8% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 24 κατευθύνσεις: 11% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 56% Β' και το υπόλοιπο 33% Γ'. Το 25% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 25% τα εθνικής, το 25% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 25% τα υποβαθμισμένα. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 2, για τα εθνικής είναι 6, για τα περιφερειακής 0,33 και για τα υποβαθμισμένα 3. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΣΕ είναι 2,83.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, προκύπτει πως για όλα τα υπόλοιπα έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι 8 (11%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι 24 (33%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,11/3 (70%).

7.7 Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων

Το ΠΧΠ Ιονίων καταγράφει συνολικά 68 τοπία, εκ των οποίων το 1% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 1% είναι εθνικής αξίας, το 75% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 22% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 136 κατευθύνσεις: 5,88% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 44,85% Β' και το υπόλοιπο 49,26% Γ'. Το 8,82% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 11,03% τα εθνικής, το 60,29% τα περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 19,85% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 6, για τα εθνικής είναι 7,5, για τα περιφερειακής 0,8 και για τα υποβαθμισμένα 0,9. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΙΝ είναι στο 3,8.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα περιφερειακής αξίας και τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, διαπιστώνεται πως για τα διεθνούς και εθνικής αξίας έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι 51 (38%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι έξι (4%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,05/3 (68%).

7.8 Περιφέρεια Πελοποννήσου

Το ΠΧΠ Πελοποννήσου καταγράφει συνολικά 52 τοπία, εκ των οποίων το 19% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 40% είναι εθνικής αξίας, το 38% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 2% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί ογδόντα κατευθύνσεις: 15% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 48,75% Β' και το υπόλοιπο 36,25% Γ'. Το 26,25% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 23,75% τα εθνικής, το 23,75% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 26,25% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 1,37, για τα εθνικής είναι 0,59, για τα περιφερειακής 0,62 και για τα υποβαθμισμένα 13,65. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΠ είναι στο 4,06.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα εθνικής και περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, διαπιστώνεται πως για τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι τέσσερις (5%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι δεκαεπτά (21%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,23/3 (74,17%).

7.9 Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Το ΠΧΠ Δυτικής Ελλάδας καταγράφει συνολικά 192 τοπία, εκ των οποίων το 5% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 32% είναι εθνικής αξίας, το 63% περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 1% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

Συνολικά αριθμεί 91 κατευθύνσεις: 16,48% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 42,86% Β' και το υπόλοιπο 40,66% Γ'. Το 28,57% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 31,87% τα εθνικής, το 38,46%

τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 1,1% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 6,1, για τα εθνικής είναι 1, για τα περιφερειακής 0,61 και για τα υποβαθμισμένα 2,11. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΔΕ είναι 2,46.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, διαπιστώνεται πως για τα διεθνούς αξίας και τα υποβαθμισμένα τοπία έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι οκτώ (8,8%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι δεκαοκτώ (19,8%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,10/3 (69,9%).

7.10 Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Το ΠΧΠ Βορείου Αιγαίου καταγράφει συνολικά 26 τοπία, εκ των οποίων το 8% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 38% είναι εθνικής αξίας, το 54% περιφερειακής αξίας, ενώ δεν καταγράφηκε κανένα υποβαθμισμένο τοπίο.

Συνολικά αριθμεί 78 κατευθύνσεις: 23,08% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 50% Β' και το υπόλοιπο 26,92% Γ'. Το 33,33% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 33,33% τα εθνικής και το υπόλοιπο 33,33% τα περιφερειακής αξίας. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 4,33, για τα εθνικής είναι 0,87 και για τα περιφερειακής 0,62. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΒΑ είναι 1,46.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα εθνικής και περιφερειακής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων. Επίσης, διαπιστώνεται πως για τα διεθνούς αξίας έχουμε πλεόνασμα κατευθύνσεων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, καμία δεν εξειδικεύεται σε ΟΤΑ, ενώ οι 24 (31%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,15/3 (72%).

7.11 Περιφέρεια Κρήτης

Το ΠΧΠ Κρήτης καταγράφει συνολικά 32 τοπία, εκ των οποίων το 31% είναι τοπία διεθνούς αξίας, το 47% είναι εθνικής αξίας, κανένα περιφερειακής αξίας και το υπόλοιπο 22% είναι υποβαθμισμένα τοπία.

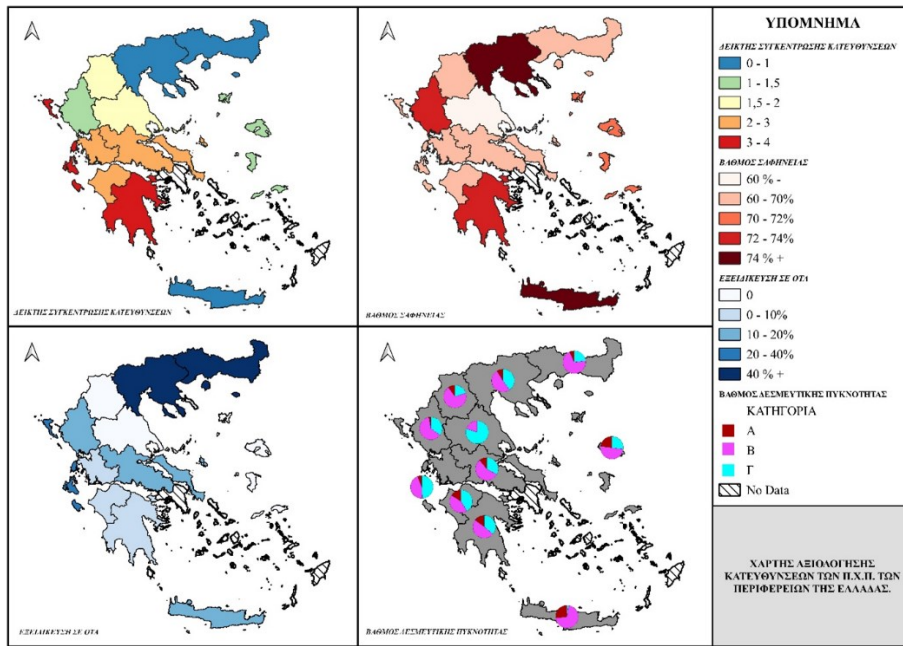
Συνολικά αριθμεί 45 κατευθύνσεις: 27% Α' δεσμευτικής πυκνότητας, 71% Β' και το υπόλοιπο 2% Γ'. Το 27% αφορά τα τοπία διεθνούς αξίας, το 24% τα εθνικής, το υπόλοιπο 24% τα περιφερειακής και το υπόλοιπο 24% τα υποβαθμισμένα τοπία. Ο Δείκτης Συγκέντρωσης Κατευθύνσεων (LQ) για τα διεθνούς αξίας είναι 0,85 για τα εθνικής είναι 0,52 και για τα υποβαθμισμένα είναι 1,12. Ο μ.ό. του ΔΣΚ για την ΠΚ ανέρχεται στο 0,83.

Από τον ΔΣΚ προκύπτει πως για τα διεθνούς και τα εθνικής αξίας τοπία έχουμε έλλειψη κατευθύνσεων σε σχέση με τον αριθμό των τοπίων.

Από το σύνολο των κατευθύνσεων, οι οκτώ (18%) εξειδικεύονται σε ΟΤΑ, ενώ οι 24 (53%) είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Η σαφήνεια κρίνεται καλή, με 2,36/3 (78,5%).

Τα παραπάνω πορίσματα αποτυπώνονται και σε τέσσερις (4) χωροπληθείς χάρτες, που απεικονίζουν τον ΔΣΚ, τον βαθμό σαφήνειας, την εξειδίκευση σε ΟΤΑ, τον βαθμό δεσμευτικής πυκνότητας, προσφέροντας μια συνολική εικόνα σε επίπεδο χώρας.

Σχήμα 2 Χάρτης αξιολόγησης κατευθύνσεων των ΠΧΠ των Περιφερειών της Ελλάδας. Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

8. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση του παρόντος προκύπτουν αρκετά συμπεράσματα για την τρέχουσα πολιτική για το τοπίο στην Ελλάδα, καθώς και για τον τρόπο που το κάθε Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο έχει διαχειριστεί τη θεματική ενότητα αυτή. Ταυτόχρονα, δημιουργούνται και ορισμένα ερωτήματα, των οποίων η απάντηση θα μπορούσε να θέσει ισχυρές βάσεις για τον σχεδιασμό του τοπίου στο μέλλον.

Η μεθοδολογία που αναπτύχθηκε στην εργασία αυτή επέτρεψε καταρχάς την αναλυτική καταγραφή των κατευθύνσεων για το τοπίο, οι οποίες ουσιαστικά αποτελούν την πολιτική τοπίου για κάθε Περιφέρεια. Η συγκεντρωτική και ιεραρχική καταγραφή των τοπίων ανέδειξε στο σύνολο της χώρας την ταυτότητα των ελληνικών τοπίων υπό μια μορφή «Ατλα τοπίου», όπου διακρίνονται συγκεκριμένα τοπία και ο βαθμός ιεράρχησής τους.

Η μεθοδολογία αυτή, μέσω της ανάλυσης των κατευθύνσεων του τοπίου και υπό το πρίσμα των δεικτών της δεσμευτικότητας, της σαφήνειας και της εφαρμοσιμότητας, επέτρεψε να εντοπιστούν ο χαρακτήρας των κατευθύνσεων, η κυμαινόμενη εμβέλειά τους και ειδικότερα το εύρος, αν συνιστούν κατευθύνσεις στρατηγικών επιλογών (και συχνά όχι άμεσα εφαρμόσιμες) ή ρυθμίσεις με υψηλή κανονιστική και άμεση εφαρμοσιμότητα, σε συνδυασμό με τη συγκεκριμένη κάθε φορά κατηγορία τοπίου. Επέτρεψε τον προσδιορισμό της σαφήνειας, του βαθμού δηλαδή ευκρίνειας και ευληπτότητας των διατάξεων, ώστε να μην υπάρχει ανάγκη περαιτέρω διευκρινίσεων, εγκυκλίων και ερμηνειών για την απρόσκοπτη εφαρμογή τους και, τέλος, αξιολόγησε την εναρμόνιση και εξειδίκευση των κατευθύνσεων αυτών από τον υποκείμενο σχεδιασμό. Η μεθοδολογία αυτή επιτρέπει να εντοπιστούν προβλήματα ασάφειας διατάξεων, έλλειψης εναρμόνισης αλλά και υλοποίησης των κατευθύνσεων διαχείρισης του τοπίου.

Επιπλέον, αναδεικνύονται η εφαρμοσιμότητα ή μη των κατευθύνσεων των ΠΧΠ στον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό και η ενίσχυση της αναγκαίας διασύνδεσης μεταξύ των δύο επιπέδων σχεδιασμού. Η διασύνδεση αυτή αποτελεί διαχρονικά ένα από τα αδύναμα στοιχεία του σχεδιασμού στην Ελλάδα, αφού ο πολεοδομικός σχεδιασμός συχνά δεν λαμβάνει υπόψη τις κατευθύνσεις του υπερκείμενου χωροταξικού σχεδιασμού, με αποτέλεσμα να αναιρείται η ιεραρχική θέση μεταξύ των επιπέδων χωρικού σχεδιασμού και να δημιουργούνται δυσλειτουργίες.

Ένα ακόμη βασικό χαρακτηριστικό που εντοπίστηκε και είναι κοινό σχεδόν για όλες τις μελέτες τοπίου των Περιφερειών που εξετάστηκαν είναι η έλλειψη κοινής μεθοδολογίας. Υπάρχουν πολλές Περιφέρειες στις οποίες τα κριτήρια για τον ορισμό ενός τοπίου στον χώρο είναι κοινά (π.χ. εντάσσεται σε δίκτυο Natura 2000 ή αποτελεί χώρο πολιτιστικής κληρονομιάς), όμως όσον αφορά την ταξινόμησή τους βάσει της αξίας τους, στις περισσότερες περιπτώσεις αυτή η αξιολόγηση έγκειται στην υποκειμενική αντίληψη της μελετητικής ομάδας. Οι περισσότερες Περιφέρειες κατατάσσουν τα τοπία βάσει της αξίας τους (διεθνούς, εθνικής, περιφερειακής, υποβαθμισμένης), ωστόσο υπάρχουν και περιπτώσεις όπου προστίθενται και επιπλέον κατηγορίες, αλλάζοντας έτσι τον τρόπο και τη σημασία των κατευθύνσεων ανά Περιφέρεια. Συνεπώς, σε εθνικό επίπεδο δεν υπάρχει κοινή βάση στον σχεδιασμό για το τοπίο, και έτσι δημιουργούνται ασάφειες και προβλήματα κατά την λήψη αποφάσεων.

Άλλη μια διαπίστωση που προέκυψε από την ανάλυση είναι πως Περιφέρειες με υψηλή σαφήνεια στις κατευθύνσεις τους έχουν κατά βάση υψηλά ποσοστά κατευθύνσεων κατηγορίας Α' —που είναι, δηλαδή, δεσμευτικές προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και ταυτόχρονα εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα. Αυτό από μόνο του δεν σημαίνει κάτι όσον αφορά τη σύγκριση των νομικών κειμένων των Περιφερειών, όμως αποτελεί πολύ σημαντική ένδειξη πως δεν μπορεί εύκολα να αποφασιστεί ποιος είναι ο κατάλληλος χαρακτήρας κατευθύνσεων και δεσμευτικότητας για τον σχεδιασμό πολιτικής του τοπίου. Για παράδειγμα, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας είναι ένα κείμενο υψηλής δεσμευτικότητας και υψηλής σαφήνειας (συγκέντρωση κατευθύνσεων τύπου Α'), παρ' όλα αυτά δεν αφήνει περιθώρια ευελιξίας στον υποκείμενο σχεδιασμό. Σε γενικές γραμμές, οι κατευθύνσεις για το τοπίο στα

Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια δίνουν τη δυνατότητα ευελιξίας και εξειδίκευσης στον υποκείμενο σχεδιασμό, ακόμα και αν κάποιες κατευθύνσεις είναι χαμηλής σαφήνειας.

Διαπιστώνεται, όμως, ότι η ενσωμάτωση του τοπίου στον χωροταξικό σχεδιασμό περιφερειακού επιπέδου δημιουργεί νέα δυναμική για αλλαγή στη φιλοσοφία, στην έμπνευση και στο όραμα του σχεδιασμού. Εντούτοις, μια τέτοια εξέλιξη απαιτείται να υποστηριχθεί και από νέες δομές όπως το παρατηρητήριο, Άτλαντες, χάρτες τοπίου κ.λπ., που μεταξύ άλλων επιτρέπουν και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και δημιουργούν στάση ευθύνης για το τοπίο και τον άνθρωπο.

Η εφαρμογή της εν λόγω μεθοδολογίας δίνει τη δυνατότητα να αντιμετωπιστεί το χρόνιο πρόβλημα του χωροταξικού σχεδιασμού, που είναι η έλλειψη μηχανισμού για την επικαιροποίηση των χωροταξικών πλαισίων, ώστε να υπάρχει έγκαιρη αξιολόγηση της εφαρμογής και της αποτελεσματικότητας των χωροταξικών εργαλείων. Είναι, πλέον, διαπιστωμένο ότι επί δεκαετίες οι διαδικασίες του χωρικού σχεδιασμού αποδείχθηκαν ατελέσφορες κυρίως λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών σχεδίασης και έγκρισης των διαφόρων σταδίων, με αποτέλεσμα να καθίστανται τελικά ανεπίκαιρες εξαιτίας των ταχύτατα και ασχεδίαστα αναπτυσσόμενων περιοχών, ειδικά στις περιοχές της λεγόμενης «εκτός σχεδίου δόμησης».

Ως εκ τούτου, για την αποτελεσματικότερη αξιολόγηση της εφαρμογής των Χωροταξικών Πλαισίων (Ειδικών και Περιφερειακών) κρίνεται απαραίτητη η σαφέστερη διάκριση μεταξύ των λειτουργιών της παρακολούθησης και της αξιολόγησης. Συνεπώς, η καλύτερη παρακολούθηση της εφαρμογής τους θα ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της γενικότερης διαδικασίας για την αξιολόγησή τους. Για τον σκοπό αυτό απαιτείται η ανάπτυξη διακριτού μηχανισμού παρακολούθησης και η καθιέρωση συστήματος δεικτών, όπως αυτά που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία.

Η έγκαιρη αξιολόγηση-επικαιροποίηση θα επιτρέψει την αναβάθμιση του συστήματος χωροταξικού σχεδιασμού σε ένα σύστημα με μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα σε νέες συνθήκες, με λιγότερες ακαμψίες και μεγαλύτερη ωριμότητα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Βλαντού, Α. (2010) «Το τοπίο ως αντικείμενο νομικής προστασίας: Σχέσεις και αντιφάσεις μεταξύ κανόνων δικαίου και πραγματικότητας». *Νόμος και Φύση*. Διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/12194/to-topio-os-antikeimeno-nomikis-prostasias-sxeseis-kai-antifaseis-metaksu-kanonon-dikaiou-kai-pragmatikotitas-oktobrios-2010/> [Τελευταία πρόσβαση 10.09.2021].
- Γουργιώτης, Α. (2014) «Η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στο χωρικό σχεδιασμό και το Τοπίο». *Αειχώρος*, 19, 38-57.
- Γουργιώτης, Α. (2020) «Τοπίο, η πρόκληση του χωρικού σχεδιασμού». *Γεωγραφίες*, 36, 19-41.

- Γουργιώτης, Α. & Τσιλιμίγκας, Γ. (2011) «Ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ανάπτυξη των ΑΠΕ». *Τεχνικά Χρονικά Α*, 1, 1-8.
- Γουργιώτης, Α. & Τσιλιμίγκας, Γ. (2014) «Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού». *Αειχώρος*, 19, 24-37.
- Μήλιος, Γ. (2012). *Ο ρόλος του τοπίου στην κοινωνική συνοχή*. Πτυχιακή εργασία. Σχολή Αρχιτεκτονικής Τοπίου, ΑΤΕΙ Καβάλας.
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Εργαστήριο Περιβάλλοντος & Χωρικού Σχεδιασμού (2020) *Χωρικός σχεδιασμός και τουριστική ανάπτυξη. Διερεύνηση και ανάλυση σχετικών ζητημάτων*. Διαθέσιμο στο [https://insete.gr/studies/? sf s=%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%20%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82](https://insete.gr/studies/?sf_s=%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%20%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82) [Τελευταία πρόσβαση 27.08.2021].
- Σαπουνάκης, Α. & Σταθάκης, Δ. (2014) «Μέθοδοι ανάλυσης και σχεδιασμός του ελληνικού τοπίου». *Αειχώρος*, 4-5.
- Τερκενλή, Σ. Θ. (1996). *Το πολιτισμικό τοπίο: γεωγραφικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Χατζημιχάλης, Κ., επιμ. (2011) *Σύγχρονα ελληνικά τοπία: γεωγραφική προσέγγιση από ψηλά*. Αθήνα: Μέλισσα.

Ξένη

- Atlas de paysages (2015) *Les Atlas de Paysages, Méthode pour l'identification, la caractérisation et la qualification des paysages*. Paris: Ministère de l'Écologie, du Développement durable et de Energie.
- Barret, C., Charvet, J. P., Dupuy, G. & Sivignon, M. (2000) *Dictionnaire de géographie humaine*. Lyon: Liris, 135-137.
- Brunet, R., Ferras, R.. & Thery, H. (1992) *Les mots de la géographie, dictionnaire critique*. Montpellier/Paris: Reclus/La Documentation Française.
- Council of Europe (2000) *The European Landscape Convention*. Strasbourg: Council of Europe.
- Déjeant-Pons, M. (2006) "The European Landscape Convention". *Landscape Research*, 31 (4), 363-384.
- De Montis, A. (2014) "Impacts of the European Landscape Convention on national planning

- systems: a comparative investigation of six case studies". *Landscape and Urban Planning*, 124, 53-65.
- ESPON (2012) *SIESTA: Spatial Indicators for a Europe 2020 Strategy territorial analysis*. Διαθέσιμο στο <https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2013/applied-research/siesta-spatial-indicators-europe-2020-strategy> [Τελευταία πρόσβαση 29.08.2021].
- Fond Suisse pour le Paysage (c2021) Διαθέσιμο στο <https://fls-fsp.ch/francais.php> [Τελευταία ανάκτηση 30.08.21].
- Gourgiotis A., (2013) "La gestion opérationnelle du paysage à travers les outils de l'aménagement du territoire". 13η Διάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου, Centinje, Μαυροβούνιο. Συμβούλιο της Ευρώπης no 100, 327-337.
- Hammond, A. et al. (1995) *Environmental indicators: a systematic approach to measuring and reporting on environmental policy performance in the context of sustainable development*. Washington: World Resource Institute.
- Kidd, S. (2013) "Landscape planning: reflections on the past, directions for the future". Howard, P., Thompson, I. & Waterton, E., (eds.) *Routledge companion to landscape studies*. Oxon: Routledge, 366-382.
- Kyvelou, S. & Gourgiotis, A. (2019) "Landscape as connecting link of nature and culture: spatial planning policy implications in Greece". *Urban Science*, 3 (3), 81.
- Lozato, G. (1996) *Τουριστική γεωγραφία*. Αθήνα: Interbooks.
- OECD (2008) *Key environmental indicator*. Paris: OECD Environment Directorate.
- Politique des Paysages. (2021). Ministère de la transition écologique. Διαθέσιμο στο <https://www.ecologie.gouv.fr/politique-des-paysages> [Τελευταία πρόσβαση 02.09.2021].
- Vollet, D. & Guerin, M. (2005) «Effets économiques du paysage sur le développement régional: Illustration à partir d'une zone rurale française (le pays de la Météorite)». *Revue Canadienne des Sciences Régionales*, 28 (3), 577-602.
- Wascher, D. (2004) "Landscape-indicator development: steps towards a European approach". Jongman, R.H.G. (ed.) *The new dimensions of the European landscapes*. Dordrecht: Springer, 237-252.
- Luginbühl, Y. (2020) «Το τοπίο: ένα εργαλείο χωροταξικού σχεδιασμού και κοινωνικής

διαμεσολάβησης». Στο Συνέδριο *Γαλλία-Ελλάδα: χωροταξικός σχεδιασμός. Διασταυρούμενες ματιές*. Αθήνα: Γαλλικό Ινστιτούτο, 15 Οκτωβρίου.

Νομοθετικά κείμενα

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000: ΦΕ/040608.

Ν. 1469 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1880». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, 169/Α/07.08.1950.

Ν. 1650 «Για την προστασία του περιβάλλοντος». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 160/Α/18.10.1986.

Ν. 2742 Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις. Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 207/Α/07.10.1999.

Ν. 3827 «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 30/Α/25.02.2010.

Ν. 3937 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 60/Α/31.03.2011.

ΝΔ. 8 «Δασικός κώδιξ». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 7/Α/18.01.1969.

ΝΔ 996 «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων των Ν.Δ. 86/1969 “περί Δασικού Κώδικος” και Κωδικοποιήσεως των υπ’ αριθ. 871/1971 και 919/1971 Ν.Δ/των.». Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 192/Α/06. 10.1971.

ΥΠΕΚΑ (2011) 10106/3.03.2011 απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ. Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης «Προδιαγραφές μελετών αξιολόγησης-αναθεώρησης & εξειδίκευσης θεσμοθετημένων περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού & αειφόρου ανάπτυξης».

Γουργιώτης Ανέστης

Επίκουρος Καθηγητής Χωρικού Σχεδιασμού ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

email: gourgiotis@uth.gr

Λεοντούδης Γρηγόρης

ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

email: gregleo@hotmail.gr

Λιούμης Δημήτρης

ΤΜΧΠΠΑ, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

email: dimitrslioumis@hotmail.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημήτρης Καλλιώρας

Ευάγγελος Ασπρογέρακας

Νικόλαος Γαβανάς

Ανέστης Γουργιώτης

Νικόλαος Τριανταφυλλόπουλος

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ελένη Ανδρικοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πασχάλης Αρβανιτίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Αρτελάρης – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σοφία Αυγερινού-Κολώνια – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Αθηνά Βιτοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Βλόντζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Νικόλος Βογιαζίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γεωργία Γεμενετζή – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ηλίας Γεωργαντάς – Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αθηνά Γιαννακού – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σύρος Γκολφινόπουλος – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Άσπα Γοσποδίνη – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δημήτρης Γούσιος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πάυλος-Μαρίνος Δελλαδέτσιμας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Αλέξης Δέφνερ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δέσποινα Διμέλλη – Πολυτεχνείο Κρήτης

Ασπασία Ευθυμιάδου – Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»

Μιχάλης Ζουμπουλάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ελισάβετ Θωίδου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Κανδύλης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Νικόλαος-Γεώργιος Καραχάλης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κώστας Καρτάλης – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γρηγόρης Καυκαλάς – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ειρήνη Κλαμπατσέα – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Χάρης Κοκκώσης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Κοσμόπουλος – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Βύρων Κοτζαμάνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χρήστος Κουσιδώνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αλέξανδρος-Φαίδων Λαγόπουλος – Ακαδημία Αθηνών & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κώστας Λαλένης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λόης Λαμπριανίδης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
 Λίλα Λεοντίδου – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
 Πάυλος Λουκάκης – Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Θωμάς Μαλούτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Δημήτρης Μέλισσας – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Αγγελική Μενεγάκη – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Θεόδωρος Μεταξάς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Μπαγινέτας – Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος
 Νίκος Μπάτης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Ηλίας Μπεριάτος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Μωραΐτης – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Σπύρος Νιαβής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μαρί-Νοέλ Ντυκέν – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Δημήτρης Οικονόμου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Απόστολος Παπαγιαννάκης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Κωνσταντίνος Περάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Γιώργος Πετράκος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μάγδα Πιτσιάβα-Λατινοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Σεραφείμ Πολύζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Αντώνης Ροβολής – Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Νίκος Σαμαράς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Άρης Σαπουνάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Σερράος – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Παντολέων (Παντελής) Σκάγιαννης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Σοφία Σκορδίλη – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Νίκος Σουλιώτης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
 Δημήτρης Σταθάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Αναστασία Τασοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Πάρις Τσάρτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Γιώργος Τσιλιμίνγκας – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
 Δημήτρης Τσιώτας – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Δημήτρης Φουτάκης – Διεθνές Πανεπιστήμιο
 Γιώργος Φωτόπουλος – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
 Μάριος Χαϊνταρλής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Όλγα Χριστοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μανώλης Χριστοφάκης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
 Γιάννης Ψυχάρης – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE

36

ΕΤΟΣ
YEAR

2023

- Πρέζα Ελισάβετ, Ασπρογέρακας Ευάγγελος** 5
Η ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής 2014-2020: η περίπτωση της Ελλάδας
- Γουργιώτης Ανέστης, Σαραντάκου Ευθυμία, Στεφανή Φωτεινή, Χαϊνταρλής Μάριος** 42
Χωρικός σχεδιασμός και τουριστική επιχειρηματικότητα: η περίπτωση των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων
- Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος** 63
Το ζήτημα της ενσωμάτωσης της πολιτικής για την ενέργεια στην πολιτική αστικών αναπλάσεων στην Ελλάδα
- Αντωνοπούλου Αγγελική** 86
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιων αστικών τόπων: μελέτη περίπτωσης: η παράκτια Ελευσίνα

ISSN: 1109-5008

e-ISSN: 2944-9847

www.aeihoros.gr